

Bioforsk Rapport

Bioforsk Report

Vol. 5 Nr. 68, 2010

Sårbarhetsanalyse Vega

Status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet

Annette Bär, Sigrun Aune & Thomas H. Carlsen

Bioforsk Nord Tjøtta

www.bioforsk.no

Tittel/Title:
Sårbarhetsanalyse Vega. Status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet

Forfatter(e)/Author(s):
Annette Bär, Sigrun Aune og Thomas H. Carlsen

<i>Dato/Date:</i> 30.03.2010	<i>Tilgjengelighet/Availability:</i> Åpen	<i>Prosjekt nr./Project No.:</i> 4210124	<i>Saksnr./Archive No.:</i>
<i>Rapport nr./Report No.:</i> 5 (68) 2010	<i>ISBN-nr./ISBN-no:</i> 978-82-17-00646-6	<i>Antall sider/Number of pages:</i> 75	<i>Antall vedlegg/Number of appendices:</i> 1

<i>Oppdragsgiver/Employer:</i> Vega kommune/Stiftelsen Vegaøyan verdensarv	<i>Kontaktperson/Contact person:</i> Lise Hatten/Rita Johansen
---	---

<i>Stikkord/Keywords:</i> kulturlandskap, bærekraft, reiseliv, bruk og vern, biologisk mangfold, ferdsel, sårbarhet	<i>Fagområde/Field of work:</i> Arktisk landbruk og utmark
--	---

Sammendrag:
Det ble gjennomført en sårbarhetsanalyse på de seks viktigste besøkpunktene i Vegaøyan verdensarvområde for å se på status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet. Dette ble gjort ved feltregistreringer av vegetasjonen, økologiske faktorer, stienes tilstand og innhenting av informasjon om ferdelmønster hos lokalkjente.

<i>Land/Country:</i>	Norge
<i>Fylke/County:</i>	Nordland
<i>Kommune/Municipality:</i>	Vega kommune
<i>Sted/Lokalitet:</i>	Vegaøyan verdensarvområde

Godkjent / Approved

Prosjektleder / Project leader

Håkon Sund, Avd. leder

Annette Bär

Forord

Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og Vega kommune har gitt Bioforsk Nord Tjøtta i oppdrag til å vurdere vegetasjonens sårbarhet med hensyn til ferdsel på seks utvalgte besøkspunkter i verdensarvområdet.

Etter at området fikk verdensarvstatus i 2004 har behovet for tilrettelegging av opplevelsestilbud, organiserte utflukter og ferdsel generelt økt kraftig i takt med et økende antall besøkende. For å beholde verdensarvstatusen er det viktig å utvikle en form for bærekraftig turisme som tar hensyn til naturressursene samtidig som de samme verdiene er sentrale for verdiskapingen. Ferdsel vil i denne sammenheng ha en nøkkelfunksjon både med tanke på opplevelse og trussel mot naturverdiene i dette kulturlandskapet. Derfor er det viktig å se på sårbarheten tidlig i prosessen for å finne gode bærekraftige løsninger.

Opplysninger i rapporten støtter seg på befaringer av de seks besøkspunktene sommeren 2009 og intervjuer med både grunneiere, guider og næringsdrivende innen turisme på de forskjellige plassene. Derfor vil jeg gjerne takke alle som har bidratt med hjelp og informasjon som f.eks. turguidene Arnstein Hansen og Per Morten Gullsvåg, Vega turistkontor, Stein Hansen, Astrid Tåvær (begge Skogshomen), Hildegunn Nordum (Lånan), Øystein Ludvigsen (Hysvær og Skjærvær) og Frank Grindhaug (Bremstein).

Tjøtta, 31.03.2010

Annette Bär
Prosjektleder

Innhold

1.	Sammendrag	5
2.	Innledning	6
2.1	Bakgrunn	6
2.2	Rammefaktorer for en sårbarhetsanalyse	6
3.	Områdebeskrivelse	7
3.1	Beliggenhet og områdeavgrensing	7
4.	Metode	8
4.1	Feltbefaring og kartleggingsmetoder	8
4.1.1	Datainnsamling	8
4.1.2	Kart og dataanalyse	8

BESØKSPUNKTENE

5.	Bremstein	11
5.1	Karakteristika av Bremstein	11
5.2	Vegetasjon på Bremstein	12
5.3	Ferdsel på Bremstein	13
5.4	Utfordring og avbøtende tiltak på Bremstein	14
6.	Lånan	17
6.1	Karakteristika av Lånan	17
6.2	Vegetasjon på Lånan	18
6.3	Ferdsel på Lånan	21
6.4	Utfordring og avbøtende tiltak på Lånan	25
7.	Skjærvær	26
7.1	Karakteristika av Skjærvær	26
7.2	Vegetasjon på Skjærvær	27
7.3	Ferdsel på Skjærvær	31
7.4	Utfordringer og avbøtende tiltak på Skjærvær	35
7.4.1	Nye/endrete stitraseer	35
7.4.2	Tilrettelegging av stien	35
7.4.3	Erosjonsutsatte partier	35
7.4.4	Infotavler	36
7.4.5	Utsiktspunkt	36
8.	Hysvær	37
8.1	Karakteristika av Hysvær	37
8.2	Vegetasjon på Hysvær	38
8.3	Ferdsel på Hysvær	43
8.4	Utfordringer og avbøtende tiltak på Hysvær	45
8.4.1	Nye/endrete stitrasee og tilrettelegging	45
8.4.2	Informasjonstavler	45
8.4.3	Utsiktspunkt	46
8.4.4	Sesongmessige begrensninger	46
9.	Skogsholmen	47
9.1	Karakteristika av Skogsholmen	47
9.2	Vegetasjon på Skogsholmen	48
9.3	Ferdsel på Skogsholmen	53
9.4	Utfordringer og avbøtende tiltak på Skogsholmen	56
9.4.1	Nye/endrete stitraseer	57
9.4.2	Erosjonsutsatte partier	58
9.4.3	Skilting av og kart over stier	59
9.4.4	Infotavler	60
9.4.5	Utsiktspunkter	60

10.	Holandsosen	61
10.1	Karakteristika av Holandsosen	61
10.2	Vegetasjon i Holandsosen	62
10.3	Ferdsl i Holandsosen.....	67
10.4	Utfordringer og avbøtende tiltak i Holandsosen	70
10.4.1	Nye/endrete stitraseer	70
10.4.2	Merking og tilrettelegging av stier	71
10.4.3	Utsiktspunkter	72
10.4.1	Infotavler	73
10.4.2	Fugleliv	73
11.	Referanser	74
12.	Vedlegg	75

1. Sammendrag

Det ble gjennomført en sårbarhetsanalyse på de seks viktigste besøkspunktene i Vegaøyen verdensarvområde for å se på status og utfordringer for ferdsel i forhold til vegetasjonens sårbarhet. Dette ble gjort ved feltregistreringer av vegetasjonen, økologiske faktorer, stienes tilstand og innhenting av informasjon om ferdelmønster hos lokalkjente.

Utfordringer på de seks besøkspunktene er forskjellige. På **Bremstein** er vegetasjonen veldig sparsom og det gjelder å ta vare på alt jordsmonn og all vegetasjon uansett botanisk verdi. Det å bruke treplanker for å komme seg trygt over sprekker og som en måte å beskytte plantedekke på er viktig for ferdselen på øya. Samtidig gjør dette det lettere å følge en fast stitrasee.

Lånan er en av de viktigste dunværene og sliter med store erosjonsskader på grunn av gjengroing og vånd. Ferdnelsen på øya er godt organisert og tilrettelagt med infotavler, guiding og opparbeidede stier. Stien til utsiktspunktet går gjennom artsrik vegetasjon og bør merkes bedre for at folk lettere kan følge en fast rute.

Besøkspunktene på **Skjærvær** er de restaurerte husene og utsiktspunktet ved varden. Stiene opp bakken til varden er noen steder lite synlig og bør merkes. Videre er noen bratte partier utsatt for erosjon. Her er det nødvendig å plankelegge eller steinlegge stien. Tilrettelegging av en sti til bedehuset bør diskuteres med grunneierne.

Vegetasjon på **Hysvær** består av en mosaikk av eng og lynghei. Det finnes allerede alvorlige erosjonsskader spesielt i de mest skrinne og bratte partiene. Omlegging av stien og begrenning av ferdsel i deler av Sørgården vurderes som hensiktsmessig også ut fra hensynet til privatsfæren for de som har fritidshus på Hysvær. Bautaen kan eventuelt tilrettelegges bedre som utsiktspunkt.

Skogsholmen har svært verdifulle naturtyper og et høyt biologisk mangfold. De eksisterende stiene er godt tilrettelagt og slitesterke. En bedre tilrettelegging av utsiktspunktene er ønskelig og skilting som opplyser hvor folk kan ferdes. Nye stitraseer vurderes for å øke opplevelsesverdien på øya.

Stien gjennom **Holandsosen** naturreservat er nyanlagt og en mer tydelig merking er helt avgjørende for å hensyn til de utstrakte artsrike lyngheiene og fuglelivet. I tillegg bør det settes opp trappetrinn e.l. en del steder der stien krysser dalsøkk. Dette for å forhindre erosjon. Tilrettelegging av utsiktspunkter og informasjon om sommerfjøsdrift vil øke opplevelsesverdien.

2. Innledning

2.1 Bakgrunn

For at naturområder med spesielle kvaliteter skal kunne bli en kulturell, sosial og økonomisk ressurs bl.a. innenfor naturbasert turisme er det viktig å vurdere sårbarheten av naturressursene som brukes i verdiskapingen. Bare hvis områdene forvaltes slik at naturens mangfold blir tatt vare på og naturverdiene ikke forringes kan slike områder brukes på en bærekraftig måte.

Vegaøyen verdensarvområde fikk sin status etter vedtak i UNESCO i 2004 og grunnlaget for verdensarvstatusen ligger i kulturlandskapet som er skapt av fiskerbondens manglesysleri med landbruk, fiske og ærfugl. Ut fra et biologisk perspektiv har kulturpåvirkning i verdensarvområdet svært stor betydning for det botaniske og faunistiske mangfoldet og de mange sjeldne arter og naturtyper som finnes der. Siden mangfoldet i dette kulturlandskapet i stor grad er skapt og er avhengig av menneskets påvirkning, er det viktig med kontinuerlig drift eller skjøtsel. Dette må skje i samspill med naturen for å ta vare på naturkvalitetene samtidig som naturressursene også kan brukes til ny verdiskaping bl.a. i form av turisme. Disse naturressursene er i varierende grad sårbare mot endret (økt/mindre) bruk, f.eks. ferdsel av turister. For å avdekke konflikter og muligheter i naturbruken i forhold til bevaring av verdiene kan en gjennomføre en sårbarhetsanalyse. Ved en slik analyse skaffer man seg kunnskap om landskapsverdiene og belyser disse i forhold til bruk av naturen og ønsket verdiskaping.

I etterkant av verdensarvstatus har antall besøkende økt drastisk fra år til år og man har begynt å se at økt ferdsel kan ha store konsekvenser for landskapet. Ved økt ferdsel er vegetasjonen i større grad utsatt for bl.a. tråkk/slitasje, erosjon, plukking av sjeldne planter, brannfare gjennom engangsgrill, sigarettglør, forsøpling, m.v. Gjennom feltundersøkelse av vegetasjonen langs stien og innhenting av informasjon om ferdelmønster hos lokalkjente skal denne sårbarhetsanalysen hjelpe til med å få fram utfordringer og muligheter for å (1) ta vare på naturverdiene og -ressursene samtidig som å støtte (2) bærekraftig bruk av naturverdiene med sikte på økt verdiskaping.

2.2 Rammefaktorer for en sårbarhetsanalyse

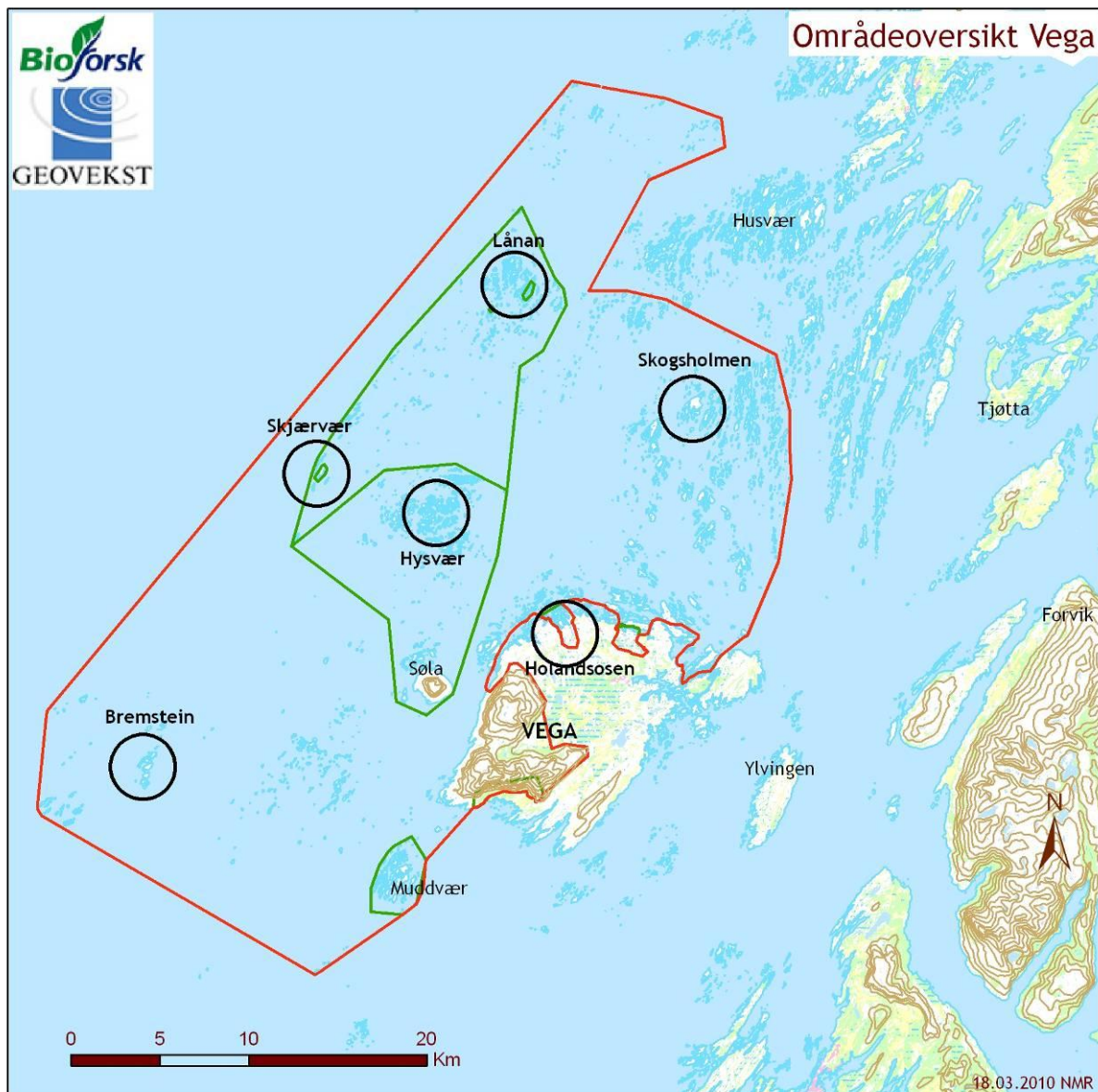
Faktorer som bør belyses i forhold til økt ferdsel og innvirkning på vegetasjonen er

- hvilke verdier finnes i området og hvor ligger disse?
- hvilke type vegetasjon/arter er spesielt utsatt for tråkk generelt og spesielt under fuktige og tørre værperioder, plukking av blomster, osv.
- hvilke verdier ønskes formidlet til turistene?
- hvor legges det til rette for opplevelse av disse verdiene for turister, hvor skal naturen være i fred?
- hvordan legges verdiene til rette? (stier, infotavler, byggematerialer,...)
- hvordan ferdes folk i området? (antall, grupper, guidete turer, i all slags vær,...)
- hvor ligger utfordringer/risikofaktorer? (antall besøkende, erosjonsutsatt, slitasjestyrke, årstider, fuktighet, tørke, andre verdier f.eks. fugleliv,...)
- hvilke avbøtende tiltak er nødvendig for å imøtekomme begge behov: bruk og vern

3. Områdebeskrivelse

3.1 Beliggenhet og områdeavgrensning

Sårbarhetsanalysen ble gjennomført i Vegaøyen verdensarvområde. Seks delområder ble valgt ut som representerer de viktigste besøkpunktene i verdensarvområdet. Her antas at de største utfordringene for ferdsel av turister ligger i forhold til vegetasjonens sårbarhet. De seks besøkpunktene er: Bremstein, Lånan, Skjærvær, Hysvær, Skogsholmen og Holandsosen (Figur 1).

Figur 1. Vegaøyen verdensarvområde som inkluderer naturvernområder. De seks utvalgte besøkpunktene som ble undersøkt i forhold til sårbarhet er markert med svarte sirkler. Vegaøyen verdensarvområde er avgrenset med rødt, naturvernområder er markert med grønt.

4. Metode

4.1 Feltbefaring og kartleggingsmetoder

4.1.1 Datainnsamling

Sårbarhetsanalysen ble gjennomført bare på de sentrale holmene i de værene hvor det tilrettelegges for ferdsel og hvor det således forventes å være en utfordring i forhold til botaniske verdier.

De seks utvalgte besøkpunktene ble kartlagt i løpet av sommeren 2009. Kartleggingen foregikk ved feltbefaring kombinert med innhenting av informasjon fra kontaktpersoner, grunneiere, guider og næringsdrivende på de enkelte plassene. Under kartleggingen ble stiene fulgt med GPS i sporingsmodus, dvs. at den gatte ruta ble lagret ved å ta koordinatene automatisk ca. hver sekund. I tillegg ble enkelte punkter markert på stirutene hvor det ble registrert informasjon om bl.a. slitasje, erosjon, verdifull vegetasjon, behov for tilrettelegging, osv.

Vegetasjonen ble ikke arealdekkende kartlagt under befaringen i 2009 siden det foreligger nyere vegetasjonstypkartlegginger av de fleste områdene i forbindelse med utarbeiding av skjøtselsplaner de senere år. Bare spesielle artsforekomster som kan komme i konflikt ved økt ferdsel ble notert under stiregistreringen.

Informasjon om ferdsel ble hentet inn basert på intervjuer under feltregistrering og innhenting av tilleggsmåte, -mønster og -intensitet. Intervjuene tok utgangspunkt i veiledende spørsmål om ferdselsmåte, -mønster og -intensitet. Prosjektet gav ikke ramme for å hente inn kvantitative data om bl.a. besøkersantall, fordeling av besøkende i løpet av sesongen, betydning av værforholdene osv. i form av spørreundersøkelse, tellemaskiner eller intervjuer med turistene. Mer info om de veiledende spørsmålene som ble benyttet finnes i vedlegg 1.

4.1.2 Kart og dataanalyse

De koordinatfestede stidata ble visualisert ved å legge disse på et flybilde som da viser stitraséen og markerte punkter i terrenget.

På bakgrunn av vegetasjonskart fra skjøtselsplanene ble vegetasjonstypene verdivurdert og klassifisert etter kriteriene sjeldenhet, biologisk mangfold, forekomst av sjelne arter (rødelistearter) og grad av tekniske inngrep i henhold til verdisetting av naturtyper i DN håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2006).

Det var vanskelig å finne gode mål på vegetasjonens sårbarhet i forhold til påvirkning av ferdsel fordi det foreligger lite litteratur som tester f.eks. slitasjeevne eller regenereringskapasitet. Sårbarheten ble derfor vurdert etter synlige skader langs stien som et resultat av den samlede tidligere ferdselen i område. Økologiske faktorer som fuktighetsgrad/bløte partier, rotfeste av vegetasjonen (slitasje/erosjon), skrinnet, fare for uttørking og utforming av vegetasjonsdekke ble tatt med i vurderingen. Plukking av sjeldne planter og dermed mulig tap av biomangfold og opplevelsesverdi som følge av økt ferdsel ble også vurdert.

Verdivurderingen framstilles på tre temakart: Botanisk verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet; det sist nevnte er en felles vurdering av de to første temaene. Kartene og feltregistreringer danner grunnlaget for forslag til avbøtende tiltak.

De seks besøkpunktene behandles hver for seg. Omtalen omfatter

- (1) karakteristika av besøkpunktet i forhold til geografisk beliggenhet, vernestatus, biologiske verdier, (tidligere) arealbruk og dagens ferdsel.

Noe informasjon er hentet fra foreliggende skjøtelsesplaner (Hatten & Carlsen 2007; Carlsen m.fl. 2007; Hatten m. fl. 2007; Bär m. fl. 2009; Carlsen m. fl. 2010) og reiseboka om Vegaøyan verdensarv (Næss & Johansen 2008).

- (2) En mer detaljert beskrivelse av vegetasjonen i forhold til verdifulle naturtyper og sjeldne arter og kritiske faktorer med tanke på ferdsel.

Verdisetting av vegetasjonen framstilles på kart og baserer seg på vegetasjonstypenivå hvor samme vegetasjonstype ble vurdert likt. Eventuelle forskjeller med tanke på kritiske faktorer omtales nærmere i tekstform.

- (3) Ferdselen analyseres ved å gi en beskrivelse av stienes tilstand og diskusjon av kritiske faktorer med tanke på vegetasjon og økologiske faktorer. Det blir også sett nærmere på turistenes ferdselsmønster.

Opplysninger om dagens ferdsel kommer fra intervjuer med guider, næringsdrivende og grunneiere fra de forskjellige plassene.

- (4) Sårbarhet framstilles på kart som en felles vurdering av de biologiske verdiene og påvirkning av ferdsel

- (5) Utfordringer og muligheter for ferdsel oppsummeres. Avbøtende tiltak knyttet til ferdselsmønster, stiutforming osv. for en bærekraftig opplevelsesturisme beskrives.

Besøkspunktene

5. Bremstein

5.1 Karakteristika av Bremstein

Bremstein ligger ca. tre nautiske mil rett vest for Vega og består av tre mindre øyer og flere små holmer og skjær. Sårbarhetsanalysen ble gjennomført på Sørholmen hvor det ligger fiskemottak og rorbuer til utleie.

Vegetasjonen er svært vær- og vindutsatt og jordsmonnet er veldig skrint. Det siste også pga stor våndaktivitet i de senere årene. Som følge av disse forholdene dekker vegetasjonen berget bare flekkvis og er veldig sårbar ovenfor forstyrrelse. Det foreligger ingen heldekkende vegetasjonskart over Bremstein.

Fisket ble drevet året rundt. Men havneforholdene i Bremstein var vanskelige. Først i 1908 ble moloene påbegynt og de stod ferdig i 1916. I tillegg til fiskemottak ble det drevet jordbruk. Korn og potet har vært dyrket og de hadde både kyr, sauer, geiter og gris på slutten av 1800 tallet. De siste fastboende flyttet fra været i 1923, men fiske ble aktiv drevet i mer enn 40 år etterpå (Næss & Johansen 2008).

Innfallsporten til Bremstein er fiskemottaket med flytebrygge på Sørholmen. Derfra går det en sti vestover til bautasteinen og moloen. Drar man fra fiskemottaket og nordover kommer man til rorbuene, som er tilrettelagt for overnattingsgjester, og fortsetter man derfra kommer man til Tennsundsmoloen. De fleste turistene besøker Bremstein i sommersesongen (juli/august) i guidete grupper på ca. 25 personer. De følger stien til bautasteinen og moloen hvor de får informasjon fra guiden om Bremsteins historie og levevilkårene som tidligere rådde i været. Til slutt tas gjestene imot av driveren Frank Grindhaug på fiskemottaket hvor de får lett servering. Ved siden av guidete turer kommer noen turister med egen båt til øya. Antall besøkende i sesongen anslås å være opp mot 200 personer (pers. medd. Frank Grindhaug).

Figur 2. Sørholmen, Bremstein. Rorbuene er restaurert og tilrettelagt for overnattingsgjester (foto: A. Bär).

5.2 Vegetasjon på Bremstein

Det foreligger ingen arealdekkende kart av vegetasjonen på Bremstein. Generelt er vegetasjonsdekket veldig skrint og usammenhengende slik at bart berg stikker fram mange plasser og dominerer landskapsinntrykket.

Vegetasjonen ble ikke artsbestemt, men hovedtrekkene er at arealet rundt fiskemottaket er forholdsvis godt dekt av vegetasjon dominert av krekling. Videre vestover mot Bautasteinen og østover til rorbuene består vegetasjon av skrinne oppsprukne grasmatter. Fra midten av øya og utover mot nord er vegetasjon nesten helt borte. Bare i noen sprekker finnes litt jordsmonn der arter som dagognatt, då, fuglevikke og strandbalderbrå klamrer seg fast.

Figur 3: Skrint og tørkeutsatt vegetasjonsdekke som løsner fra berget (t.v.); Vegetasjonsdekket er forstyrret først og fremst pga vándaktivitet. En del skyldes trolig også tråkk av turister (t.h.) (foto: A. Bär).

Siden det er veldig skrint er vegetasjonen svært tørkeutsatt og store deler av grasmattene løsnet fra berget i tørken som rådde sommeren i 2009. Men i motsetning til arealer med forstyrret vegetasjonsdekke er rotsystemet i grasmattene godt utviklet og holder jorda bedre på plass. Områder med forstyrret eller manglende vegetasjonsdekke skyldes først og fremst vándaktivitet, men en del er trolig også forårsaket eller framskyndet av tråkk fra turister. Her er faren størst for at mindre vegetasjonstuer blir tatt av vinden og blåser på sjøen.

5.3 Ferdsl på Bremstein

Stien fra fiskemottaket opp til veiskillet (pkt. 1) og det første stykket av veien videre vestover til moloen er delvis tilrettelagt med plankesti som fører over sprekker (pkt. 7), store steiner (pkt. 5). Ellers er stien opptråkket gjennom vegetasjonsdekte partier (pkt. 4). Stien vises forholdsvis tydelig i terrenget slik at folk kan holde en fast rute. Opptråkking i starten har ført til at det lille av vegetasjonen som finnes er svært utsatt for å helt forsvinne. Spesielt de kreklingdekte områdene er lite slitesterke og tåler trakk dårlig. Bare plankebroene viser hvor veien videre mot moloen går siden denne delen av øya er preget av svært lite vegetasjon. Stien går mye over bart berg. På det siste stykket imot bautasteinen er det svært vanskelig å ta seg fram i terrenget pga av store steinblokker og ulendt terreng (mellom pkt. 7 og 8). Veien videre fra bautasteinen følger moloen og et stykke videre langs betongkaiet (pkt. 9) til en naturlig badekulp (pkt. 10). På den siste strekningen er ferdslen ikke noe problem verken med tanke på framkomsten eller vegetasjon. Det er her hovedsakelig vei/molo eller bart berg.

Figur 4. Stienett på Bremstein vises som svart linje. Detaljert info om stiuforming ble registrert der røde trekanter vises.

Følger man veien fra stiskille (pkt. 1) videre mot rorbuene er den første delen preget av opptråkket vegetasjon som domineres av krekling. Delvis ligger jorda eksponert og støver lett bort ved trakk i tørre perioder. Etter pkt 1 er stien mer usynlig og folk velger sine egne veier med rorbuene som mål. De blir ikke guidet i denne delen av øya, men gis litt tid til å ferdes på egen hånd før de samles på fiskemottaket. At stien ikke er tydelig i terrenget skyldes sannsynligvis at det er langt færre som ferdes her. Vegetasjonen er veldig skrinn og dominert av grasmatter. Bare få turister går helt til

Tennsundsmoloen (pkt. 12). Generelt er stien fram til Tennsundsmoloen ikke tilrettelagt i samme grad som den er til bautasteinen. Det kan være vanskelig å krysse de store sprekkene (pkt. 11) fordi plankebroer ikke er lagt ut.

Det vært ikke observert eller rapportert problemer med forsøpling langs stien og folk tar med seg søppelet tilbake eller kaster det om bord på båten. Hvis det blir observert økt forsøpling på grunn av turistbesøk i tida framover, anbefales å gi informasjon om bord på båten sammen med informasjon om ferdselsregler. Det samme gjelder for brannfare og plukking av blomster, noe som per i dag ikke er noe problem.

Figur 5. Stien er delvis plankelagt og folk går på store steiner (t.v.); Kreklingmattene tråkkes opp og vil forsvinner der de er mest utsatt for slitasje (t.h.). Mot bautasteinen er terrenget ulendt og det er vanskelig å ta seg fram mellom de store steinblokkene (nede t.h.) (foto: A. Bär).

5.4 Utfordring og avbøtende tiltak på Bremstein

De fleste turistene vil mest sannsynlig også i framtiden komme i guidete grupper og en mindre del vil være individualturister med egen båt. Antall turister i løpet av sommersesongen kan derfor godt reguleres med tanke på omfang av slike turer. Samtidig har man muligheten til å styre ferdselen gjennom at turister gis informasjon på båtturen om ferdselsregler ved siden av faglig påfyll om Bremstein. Her gjelder det ikke å komme med pekefingeren, men heller gjør det spennende for turistene slik at de anser det som veldig spesielt å være så langt ute i havet hvor både folk og

vegetasjon har klamret seg fast på et lite skjær. Da vil de i mindre grad oppfatte ferdselsregler som restriksjoner.

Figur 6. Stien til rorbuene i øst ikke synlig (øverst t.v.); vanskelige partier på veien mot bautasteinen (øverst t.h.); stien går gjennom kreklingmatter nord for fiskemottaket (nederst t.v.); deler av stien er prøvd å feste med stein men tråkkskader er synlige (nederst t.h.) (foto:A. Bär).

Generelt sett finnes det ikke mye vegetasjon på Bremstein og det som finnes klassifiseres ikke som særlig verdifullt etter de gitte kriteriene (biologisk mangfold, truede naturtyper, sjeldne arter osv.). Men siden vegetasjon og jordsmonn er så begrenset er det viktig å ta vare på det som er igjen, uavhengig av verdikriteriene. Vegetasjonen på Bremstein må klassifiseres som generelt veldig sårbar på grunn av at det er skrint, og i tillegg vær-, vind- og våndutsatt.

Ferdselen på bart berg er uproblematisk, men der stien i starten krysser kreklingmattene anbefales det å legge stien bedre til rette. Spesielt krekling er lite slitesterk og når den ødelegges blottlegges jorda og kan fort erodere. Planker som så langt har blitt brukt for tilrettelegging av stien egner seg bra. Materialet er naturlig, stien blir synlig, men ikke for fremtredende i landskapet og det er komfortabelt å gå på. Det vil være vanskelig å finne en god stitrasé som unngår de mer vegetasjonsdekte partiene i vest, men en plankelagt sti vil hjelpe til å holde folk på en fast rute. Selv blomstring av vanlige arter som nattogdag kan noen ganger bli til en attraksjon for folk som da lett forlater stien for å kikke og ta bilder. Med ferdselsregler og plankesti kan denne risikoen minimeres.

Utfordringen med stien mot rorbuene og Tennsundsmoloen er at den per i dag ikke er synlig nok. Selv om det er færre som ferdes på østsiden er vegetasjonen også her sårbar og svært erosjonsutsatt. For å kunne bevare landskapsbildet mest mulig uten store installasjoner, kan det være aktuell å sette opp steinvarder. Men faren ved en slik løsning er at folk likevel går på langs og tvers. En plankelagt sti vil vises tydeligere i landskapet, og det blir lettere å holde turistene på en fast rute. Plankelegging i den østre delen kan imidlertid medføre økt ferdsel, men så lenge stien blir brukt bør ikke dette føre til negative konsekvenser for vegetasjonen.

6. Lånan

6.1 Karakteristika av Lånan

Egg- og dunværet Lånan ligger i den nordlige delen av kommunen, i underkant av 20 km fra hovedøya Vega. Lånan er et kompleks av lave kalkøyer, dels av platåtype, holmer og skjær, med et nettverk av valer og smale sund (Carlsen 2009). I sårbarhetsanalysen omtales de holmene som er berørt av ferdsel, dvs. der stien går fra den nye flytebrygga i øst, over Norddrægeren og Nordøya til Sørrodden (Heimlandet).

Lånan er både en del av et større naturreservat som strekker seg fra Lånan sørover til Skjærvær, samt at øyene Lånan (Norddræggen, Heimlandet, Hundskjæret og Vesterøya), Flovær og Skjærvær er vernet som fuglefredningsområde.

Figur 7. Egg- og dunværet Lånan (foto: A. Bär).

Floristisk sett er Lånan-været svært interessant. Hele ti områder/øyer i Lånan er definert i DNS Naturbase som nasjonalt viktige naturtyper, hovedsakelig som følge av det rike og spesielle plante- og fuglelivet. Området har nasjonal interesse ved å ha en av tre kjente hovedpopulasjoner av islandskarse. Alle øyene er oppsprukne kalkplatå med strandvegetasjon, tørrenger og søkk med sumpvegetasjon, pøler og dammer. Vegetasjonen er påvirket av fuglegjødsling samt kulturpåvirkning i form av beite og slått. Spesielt forekomsten av flere sump- og vannplanter har stor verdi (Elven m.fl. 1988, Hatten & Sickel 1993a). Flere arter med plantegeografisk interesse er registrert, bl. a. klovasshår, dikevasshår, akstusenblad, sumpkarse, kysttypen av småvassoleie, andemat, evjebrodd, bueforglemmeiei, ormetunge og setersoleie. På Heimlandet er vegetasjonen mer artsfattig sammenlignet med andre holmer vest for hovedøya. Av interessante forekomster kan kystarve, raudtvettann og ormetunge nevnes (Fylkesmannen i Nordland 2008). Siden registreringene på 1990 tallet har det skjedd store forandringer i vegetasjonen. Gjengroing med mjødukt og erosjon pga vånd er hovedårsaken (se skjøtselsplan av Carlsen m. fl. 2010).

Bär, A. m.fl., Bioforsk Rapport vol. 5 nr. 68, 2010

Lånan er et svært viktig hekke-, myte-, raste- og overvintringsområde for ulike fuglearter, spesielt ender, gjess, måker og vadere. Den viktigste karakterarten for Lånan er utvilsomt ærfuglen. Ærfugltradisjonen holdes fremdeles i hevd (Carlsen 2009).

Øyområdet har vært bebodd i flere hundre år og er fremdeles bebodd på sommerhalvåret av flere familier. I tillegg til fiske, hadde beboerne husdyr, sauer, geiter og kyr. Landskapet ble preget av menneskenes inngrep med oppføring av hus og oppdyrking, og av dyr på beite på mange av øyene. I dag finnes det ikke lenger beitedyr i Lånan (unntatt noen kvitsau i 2009) og slåttelandet blir ikke lenger høstet unntatt noen mindre arealer. Dette har ført til at landskapet er under sterk gjengroing av ulike gjengroingsarter, men hvor mjødurt oftest dominerer. I tillegg har våndbestanden økt kraftig og opptrer i enkelte år i store konsentrasjoner. Dette har ført til erosjon og skinnere jordsmonn.

De fleste turistene som besøker Lånan er forhåndspåmeldte og kommer enten i forbindelse med guidete turer fra turistkontoret på Vega eller med privat båt. Folk tas imot på flytebrygga ut på Norddrægeren og guides av lokale til husene og museet på hovedøya. De følger den delvis tilrettelagte stiene og får informasjon om egg- og dunværet underveis. Ferdelsen er begrenset til en viss periode pga ærfugldriften. De fleste turistene tas imot først etter hekkesesongen i slutten av juni. Sommeren 2009 var det ca. 450 besøkende på Lånan hvorav ca. 300 besøkte været som en del av en guidet gruppe. Ellers var det mange som kom med privatbåter. Det var ca. 10 overnattinger i sesongen 2009.

6.2 Vegetasjon på Lånan

Heimlandet var tradisjonelt det viktigste slåttelandet i Lånanværet. Fram til på slutten av 1970-tallet hadde Heimlandet fremdeles mye frisk og tett vegetasjon spesielt i forbindelse med opparbeidete engarealer på Sørødden, Nordodden og Nordøya. På 80- og 90-tallet skjedde en gradvis og sterk gjengroing med mjødurt i samtlige arealer som tidligere var grasrike slåtteeenger, spesielt i friske og fuktige partier. I enkelte partier som tidligere var frisk eng preget av høyvokst gras dominerer hestehavre. Som følge av flere store "våndår" på 90-tallet har stadig større områder blitt erodert, og vegetasjonen her består for det meste av lavvokste ett- og toårige urter som nattogdag, strandbalderbrå, krattmjølke, vrangdå og åkerforglemmegei (Sickel 1997). I løpet av de siste ti årene fra år 2000 har det foregått en ytterligere gjengroing med mjødurt, som nå dominerer store deler av Heimlandet med unntak av tunene rundt husene som fremdeles slås og består av relativt tette grasmatter. Erosjon har vært et økende problem jevnt over hele Heimlandet. Som følge av mangel på et tett, bindende vegetasjonsdekke med grasarter istendenfor mjødurt, er store områder nå erodert vekk eller det er bare et skrint jorddekke igjen.

De sterkest gjengrodde områdene med mjødurt på Heimlandet ligger på Nordgården og Sørgården og er benevnt med G12c på vegetasjonskartet (Figur 10A). Her er mjødurt så godt som enerådende og står svært tett. Dette medfører at bunnsjiktet under mjødurtbestanden er dårlig utviklet og erosjonsfaren kan være stor ved mye tråkk. Den botaniske verdien er per i dag lav, men kan øke hvis det settes i gang skjøtselstiltak. Ved dagens tilstand er artsmangfoldet begrenset og dermed også faren for plukking av sjeldne arter redusert. Generelt sett vurderes sårbarheten av mjødurtutformingen som lav-middels.

Tunene er lite gjengrodd med mjødurt og har fått benevnelsen G4a/lx samt i mosaikk med G12c på den østlige delen av øya. G4a er en vanlig utforming av frisk fattigeng med grasarter som rødsvingel, smårapp og kveinarter. Disse danner relativt tette matter rundt husene og på stiene og er forholdsvis slitesterk mot tråkk. Artsmangfoldet påvirkes av kontinuerlig drift som er størst ved regelmessig slått og/eller beite. lx indikerer de eroderte områdene. Her er jordsmonnet relativt skrint, først og fremst som følge av tidvis stor våndaktivitet. Derfor er disse partiene i dag også tørkeutsatt og mer sårbare mot slitasje og erosjon. Her trives ett- og toårige urter som nevnt over. Disse artene har enkle rotsystem som ikke er i stand til å binde jorda i samme grad som etablerte

grasmatter. De eroderte områdene blir derfor stadig skinnere på grunn av vær- og vindpåvirkning og mer og mer åpent berg kommer til syne hvert år.

På Nordøya finner man en mosaikk av hestehavreeng (G10) og frisk fattigeng (G4). Mjødurten er ikke like dominerende her som på Nord- og Sørgården. Derfor vurderes faren for slitasje og erosjon pga ferdsl som mindre alvorlig enn for rene mjødurttutforminger. Rotsystemet er bedre utviklet, spesielt når hestehavreeng forekommer i mosaikk med fattigeng.

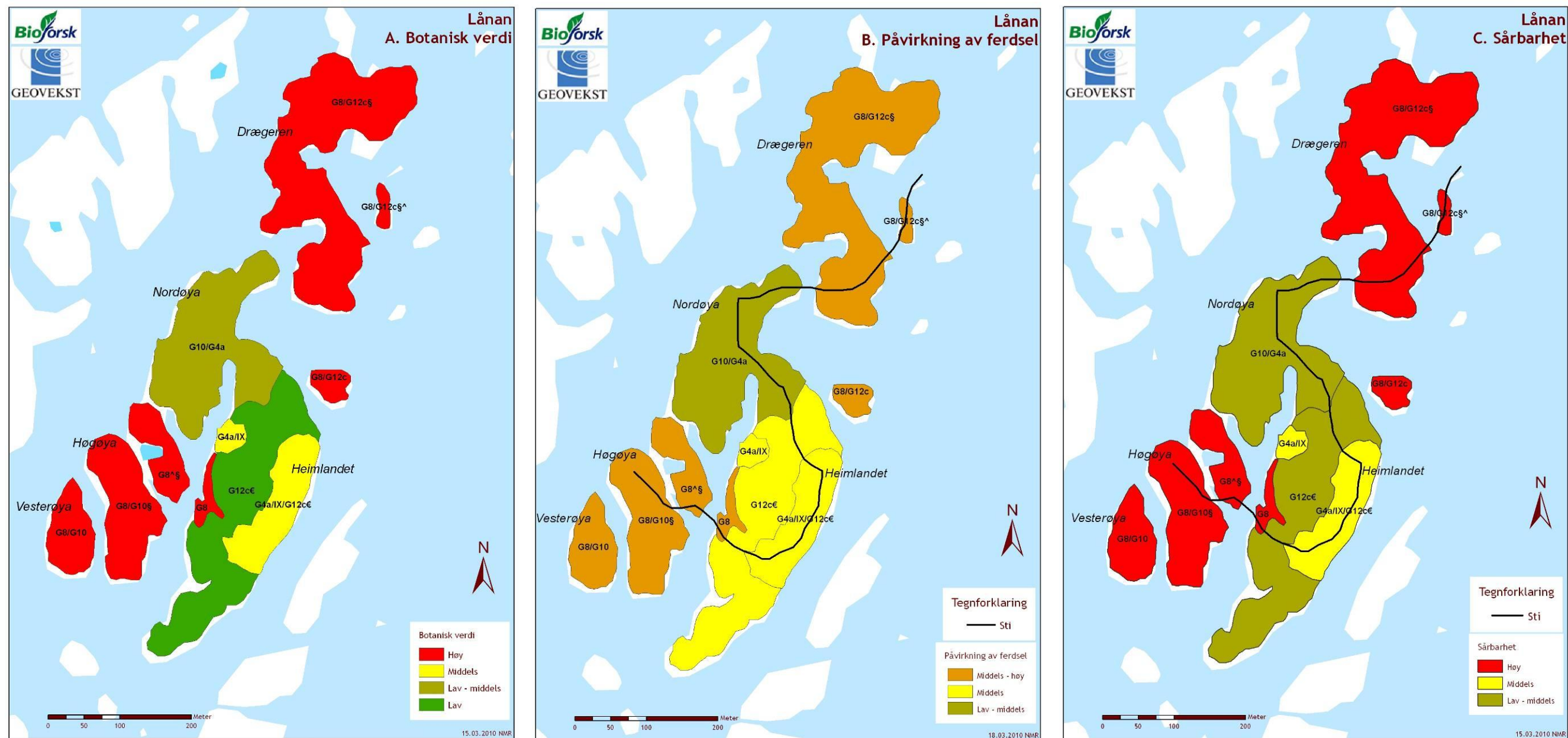
Figur 8. Frisk fattigeng i mosaikk med hestehavre preger Nordøya mens mjødurten ikke dekker så store områder som på Nord- og Sørgården (foto: A. Bär).

Sør for Nordøya ligger Høgøya og Vesterøya. Disse øyene har et større innslag av einer, mens mjødurten hovedsakelig dominerer i de fuktigste drågene. Områdene betegnes med G8, frisk/tørr middels baserik eng i høyereliggende strøk og nordpå, og representerer her et høyere botanisk mangfold bl.a. med en større andel kortvokste, lyskrevende, samt basekrevende arter som marinøkkel, ormetunge, stortveblad, kattedot, bakkesøte m.m. Den botaniske verdien vurderes derfor å være høy og medfører også et økt risiko for plukking av sjeldne blomster. Spesielt i tørre perioder kan denne vegetasjonstypen være utsatt for slitasje og erosjon hvor vegetasjonen løsner seg fra berget (Figur 9). På Dræggeren dominerer den samme vegetasjonstypen (G8) og eineren brer seg stedvis i en karakteristisk krypende form. I friske/fuktige drag tar derimot mjødurten (G12c) over.

2009 var en svært tørr sommer noe som førte til at vegetasjonen ble brunsvidd i de skinneste områdene (bl.a. på stiene). Mjødurten tørket også inn over store deler av Heimlandet og ble ikke så tett og høyvokst som under normale somre.

Figur 9. Vegetasjonen løsner fra berget pga ekstrem tørke (foto: A. Bär).

Figur 10: Lånan. A Botanisk verdi; B Påvirkning av ferdsel som samlet vurdering; C Sårbarhet (botanisk verdi og påvirkning av ferdsel). Kartene baserer seg på vegetasjonstypekart fra skjøtselsplan (Carlsen m. fl. 2010).

Tabell 1. Vegetasjonstypene på Lånan er vurdert etter deres botaniske verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet. Skalaen omfatter tre klasser: høy- middels-lav).

Kode	Vegetasjonstype	Botanisk verdi	Påvirkning av ferdsel					Sårbarhet
			Fuktighet	Slitasje	Plukking	Erosjon	Ferdsel -total	
G4a	Frisk fattigeng, Engkvein-rødsvingel-gulaks eng; vanlig utforming	middels	lav	middels	lav-middels	middels-høy	middels	middels
G8	Frisk/tørr, middels baserik eng i høyereliggende strøk og nordpå, Flekkmure-sauesvingel eng	høy	lav	middels-høy	høy	middels-høy	middels-høy	høy
G10	Hestehavreeng	lav-middels	lav	lav-middels	lav	middels	lav-middels	lav-middels
G12c	Våt/fuktig middels næringsrik eng; mjødurt utforming	lav	middels	middels	lav	høy	middels	lav-middels
lx	Kulturmarksvegetasjon og vegetasjon på forstyrret mark	lav-middels	lav	middels	lav	høy	middels	middels

6.3 Ferdsel på Lånan

De fleste turistene ankommer den gamle hurtigbåtkaia på Drægeren hvor det er installert en flytebrygge og informasjonstavler om verdensarvområde og naturreservatet (pkt 1). Når grupper og forhåndspåmeldte tas imot her blir informasjonstavler aktivt brukt til å fortelle om verdensarvområdet og Lånan samtidig som det gis instruksjoner om hvordan folk skal ferdes på øya.

Figur 11. Stiene på Lånan vises som svart linje og omtalte stiuforminger er markert med røde trekkanter.

Stien fra flytebrygga sørover har blitt brukt i lang tid og er derfor godt synlig i terrenget. Det er derfor ikke behov for ekstra merking av stitraseen. For å krysse fuktige drag har det blitt anlagt broer (bl.a. pkt 2-3, 5-6) som forhindrer gjørmete og opptråkkete partier og gjør at stien er godt tilrettelagt for alle værforhold. På selve stien stikker berget fram i noen partier. Ellers er jordsmonnet skrint, men da med en godt utviklet grasmatte som er forholdsvis slitesterk. Erosjon og slitasje kan likevel forekomme dersom stien brukes mye og under ekstreme værforhold. Einer- og kreklingkvister har for eksempel strekt seg over stien og viser tegn på slitasje. Dette er noe man ikke kan forhindre helt, men så lenge slitasjen er begrenset til selve stien er det ingen fare. Dessuten har verken einer eller krekling noen spesiell botanisk verdi. Siden stien ligger flatt i terrenget forventes ikke at vind- og vannerosjon på sidene vil bli et problem som kan føre til at stien utvides utover dagens bredde eller at vegetasjonen rundt påvirkes på en negativ måte.

Ved pkt. 7 har stien blitt justert etter at en liten bro ble lagt ut (pkt 8). Derfor går stien gjennom et nedtråkket mjødurtefelt hvor gammelt, tørt strø ligger igjen. Strøet vil beskytte jordmonnet som ellers kan være erosjonsutsatt i den første tida etter at stien tas i bruk. Etter neste bru (pkt 9) er stien bygd opp med sjellsand, grus og større stein i kanten. Dette ble gjort på 1960-tallet for å sikre og rette opp veien. Stort sett har det etablert seg grasvegetasjonen opppå, men i noen partier stikker sjellsand fram. Tilrettelegging av stien på denne måten er en veldig fin løsning både med

tanke på bruk av materialer og stabilitet. Stien er mest brukt rundt husene (pkt 11-13) . Stien er grasdekt og forholdsvis slitesterk. På små partier som er litt fuktigere er det lagt ut treplanker og plastmatter (pkt. 11-12) for å beskytte vegetasjonsdekket og for å unngå at gjørmete partier blir større og stien dermed utvides. Uten tilleggsinformasjon virker bruken av plastmaterialer rart, men dette har vært vanlig i lang tid siden plasten er ”rakved” som ble samlet inn i fjæra.

Figur 12: Informasjonstavler på flytebrygga (pkt 1) (øverst t.v.); stien på Drægeren består av grasmatter og flekker med bart berg, broer går over fuktige drag (øverst t.h.); stien fra låven til utsiktspunktet er noe utydelig i starten (nederst t.v.); pga tørke har noen grasmatter løsnet fra berget. Utsiktspunktet med benk og bord i bakgrunn (nede t.h.) (foto: A.J. Lukkassen).

De fleste turistene går ikke lengre enn til museet og låven (pkt 13). Få tar stien videre til utsiktspunktet på Høgøya (pkt 17) som er tilrettelagt med benk og bord. De som tar turen utover ferdes ofte på egenhånd i motsetning til grupper og turister som tas imot på flytebrygga og guides til museet. Stien er mindre tydelig og krysser et mjødurtefelt (pkt 14). Her ligger det nedtråkkede strøet på bakken og beskytter jordsmonnet, under tørre værforhold mot vinderosjon og under fuktige værforhold kan den binde fuktighet. Videre mot Høgøya går stien på bart berg (pkt 15) før den krysser den artsrike engutformingen som karakteriserer Høgøya. På grunn av ekstrem tørke hadde vegetasjonen løsnet på kantene til bart berg (pkt 16) og var utsatt for erosjon. Siden stien ikke er så mye brukt, vurderes dette ikke umiddelbart som akutt fordi vegetasjonsdekket og rotsystemet ellers er godt utviklet.

Forsøpling langs stien har så langt ikke vært et problem. Dette fordi folk tas imot og får informasjon av lokalbefolkningen, samt får servert mat på de guidede turene slik at de ikke trenger ta med seg noe på turen.

Figur 13. Stien er delvis bygd opp med skjellsand, grus og steiner i kanten (t.v.); treplanker og plastmatter (i bakgrunn) er lagt over fuktige partier ved bebyggelsen (t.h.) (foto: A.J. Lukkassen).

6.4 Utfordring og avbøtende tiltak på Lånan

Det er ikke mye behov for avbøtende tiltak på Lånan. Stien er godt tilrettelagt og synlig i terrenget slik at folk holder seg på stien også der hvor vegetasjonen rundt er sårbar. Dessuten får de informasjon fra grunneiere om ferdselsregler og blir guidet langs stien til husene, museet og låven. Bare få ferdes på egenhånd, men da til utsiktspunktet på Høggøya hvor stien er litt mer usynlig i starten. Her bør det vurderes om det slås en trasee gjennom mjørdurtfeltet både for å gjøre stitraseen tydeligere og for å fremme et tettere bunnsjikt og rotsystem av gras for å motvirke erosjon og slitasje. Det at berget stikker fram på veien som følge av økt ferdsel kan vel ikke unngås, men så lenge dette er begrenset til stien er det ingen trussel for vegetasjonsutformingene rundt. Løsninger for tilrettelegging i form av broer, skjellsand og steiner er veldig bra.

Å bruke plastmatter som ble funnet i fjæra på fuktige partier er på en måte tradisjon, men kan virke rart for turister som ikke får forklart fenomenet. Det kan derfor være mer hensiktsmessig å bruke gamle treplanker istedet, slik de brukes andre plasser. De siste årene har vært veldig tørre. Muligens er det i normalår behov for flere treplanker eller bruk av skjellsand der det danner seg dammer eller gjørmete partier på stien. Dette bør vurderes fortløpende.

På grunn av aktiv ærfugl-drift må ferdeslen av turister begrenses i visse perioder. Siden de fleste besøkende er forhandspåmeldte har grunneierne god kontroll over ferdselen i løpet av sesongen. Stiftelsen Vegaøyen verdensarv og SNO har gitt ut et kart i 2010 hvor områder av skjærgården som er viktige for fuglelivet er inntegnet.

7. Skjærvær

7.1 Karakteristika av Skjærvær

Skjærvær er en av de ytterste øygruppene vest i området og er meget eksponert med storhavet som nærmeste nabo. Det er kun hovedøya Skjærvær som omfattes av sårbarhetsanalysen. Øya er en langstrakt bergkulle på ca. 900 x 200 m og det høyeste punktet er på 24 m.o.h.

Skjærvær er del av et naturreservat som også inkluderer Lånan. I sør grenser naturreservatet til Hysvær/Søla landskapsvernområde. Fiskeværer Skjærvær ble fredet av Riksantikvaren etter lov om kulturminner §15/19 om bygningsfredning/områdefredning i 1995.

Skjærvær har stor botanisk verdi som artslokalitet og som plantegeografisk støttepunkt for forskning omkring frøspredning med fugl. Som vegetasjonstyper er øya preget av bergstrand, kalkeng, fuglegjødlets eng og sumpvegetasjon. Det finnes konsentrasjon av regionalt sjeldne arter som vårskrinneblom, sprikevasshår, klovasshår, kystarve, andmat, bueforglemeiei, ormetunge, setersoleie, kysttypen av småvassoleie og islandskarse. Vegetasjonen er påvirket av fuglegjødsling, beite og slått (Fylkesmannen i Nordland 2008).

I Skjærværet/Nordværet er det hekkekolonier for skarv. Hekkebestand av ærfugl i dette området er rimelig stor. Ellers finnes det store og små kolonier med hekkende sjøfugl, spredt rundt i området, med gode bestander av en rekke arter. Falk, havørn og hubro hekker på øyene som i 2002 ble erklært som fuglefredningsområde.

Figur 14. Skjærvær med bebyggelse og molo (foto: T.H. Carlsen).

Det har bodd mennesker på Skjærvær helt fra 1500-tallet og frem til 1985. Folk drev både med jordbruk, hjemmefiske, vinterfiske, foredling og ærfugldrifft. Det var særlig i perioden 1870-1960 stedet hadde betydning som fiskevær og folk livnærte seg i hovedsak av fiske. Landbrukets oppgave var hovedsakelig å skaffe mat til husholdningene. På "heimlandet" der gårdene lå, dyrket en korn og poteter og slo store engarealer. Øyer og holmer nær heimlandet samt de med best jordsmonn og avling ble også slått. På de øyene der det var tilstrekkelig med ferskvann beitet storfé. På små eller skrinne holmer beitet sau. For mer informasjon se Hatten & Carlsen (2007). Den tredje næringa av betydning var egg- og dunsanking fra ærfugelen. På slutten av 1950-tallet ble saueholdet avvirket. Den siste kua ble solgt i 1979 og gårdsdrifta på Skjærvær ble da avvirket. Mangel på skjøtsel har ført til sterk gjengroing i de områdene som tidligere var innmark, samt en kraftig økning i våndbestanden og påfølgende erosjonsproblemer. De siste årene har det igjen vært sau på beite på øya.

Øyas bygningsmasse på rundt 30 hus er ivaretatt ved hjelp av Riksantikvaren og fremstår slik den var på storhetstida fram til 1965, med våningshus, naust og e-hus. E-husene ligger strødd ut over bakkehellingene. I 1930-årene ble det bygget to enorme moloer for å skaffe havn til motorskøytene.

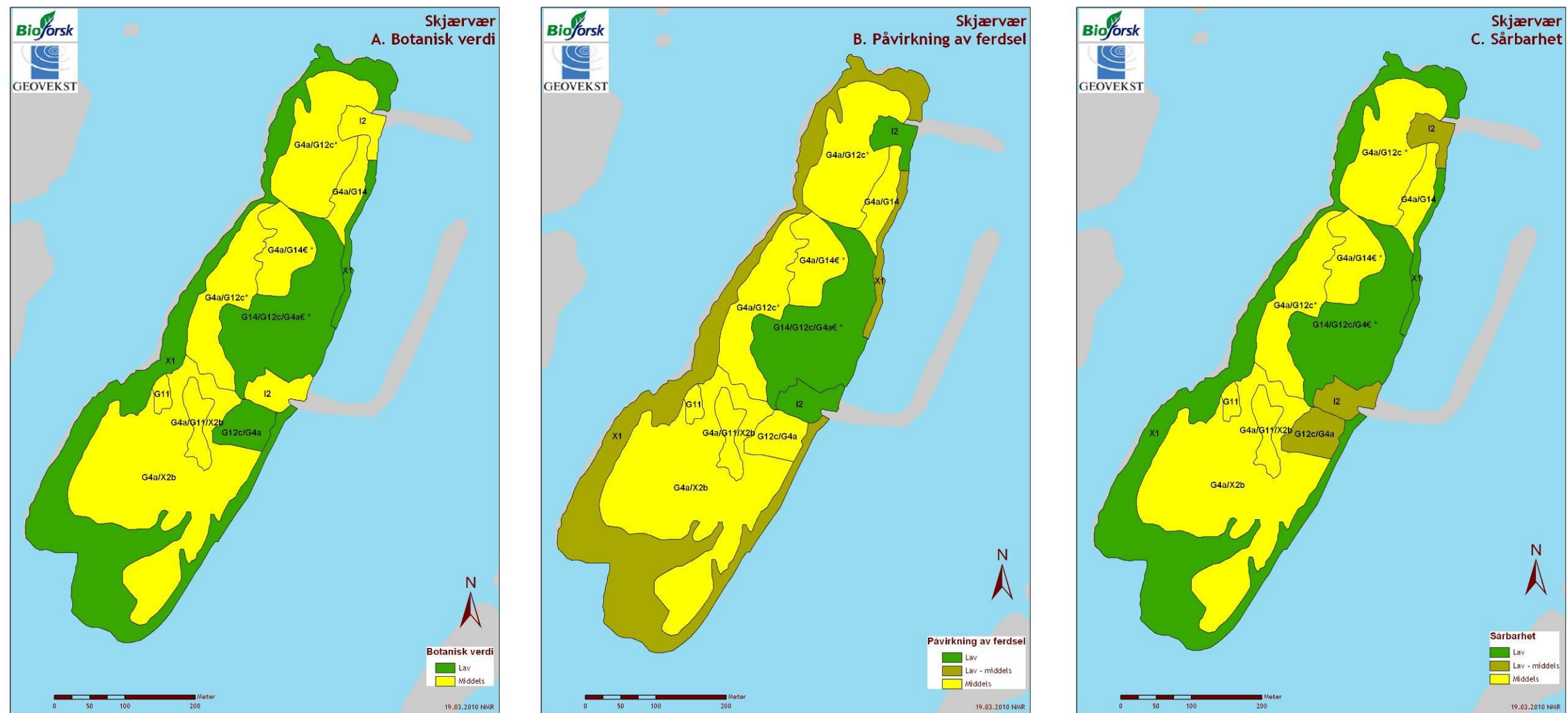
Guidete turer til Skjærvær organiseres av Vega turistkontor og i løpet av sommersesongen 2009 har ca. 300 turister besøkt øya. Den restaurerte bygningsmassen er mest interessant for besøkende, samtidig som de kan nyte utsikten fra varden, en av de høyeste punktene på øya.

7.2 Vegetasjon på Skjærvær

Jordbruket var preget av en mosaikk av små, gjødsla innmarksareal og små eller store ekstensivt utnyttede slåtte- og beiteareal i utmarka. Hovedsakelig er områdene midt på hovedøya innmarksområder, mens områdene i nord og i sør er utmarksområder. Engene ble utnyttet til gressproduksjon for å sikre vinterfôr til dyra og er stort sett kun overflatedyrka. Engene ble ofte beitet tidlig på vårparten og seint på høsten. I 1979 ble gårdsdrifta avvirket. Mangel på skjøtsel har ført til sterk gjengroing i de områdene som tidligere var innmark, samt en kraftig økning i våndbestanden og påfølgende erosjonsproblemer.

Vegetasjonstypen bergstrand (X1) dominerer strandsonen rundt hele øya. Sårbarheten i forhold til botaniske verdier og påvirkning av ferdsel vurderes å være lav-middels. Stranda grenser mot beitet (G4/G11) og fuglegjødslet eng (X2b). Vegetasjonen overfor stranda er i hovedsak artsfattig, men har konsentrasjoner av noen regionalt interessante arter. Flekker av kalkkrevende vegetasjon forekommer. Resten av øya er dekt av husdyrgjødslet, mer artsfattig eng (G4/G14) med sumpvegetasjon i flere dammer og søkk. De frodige områdene på øya er under sterk gjengroing selv om man har begynt å slå noen delområder. Dominerende art er mjødur, men også stornesle, strandrør, smårørkvein og hundegras har stor dekning enkelte partier. De gjengroede områdene er utsatt for slitasje med påfølgende erosjon hvis tråkket blir for mye, spesielt når det er bratte partier i tillegg. Ved bebyggelsen har hageplanten blåmunke/prakttyrihjelmspredd seg over store områder.

På østsiden, der det ble sprengt ut stein for bruk ved bygging av moloene, er vegetasjonen klassifisert som skrotemark med lav-middels sårbarhetsgrad ovenfor tap av botaniske verdier og påvirkning av ferdsel.

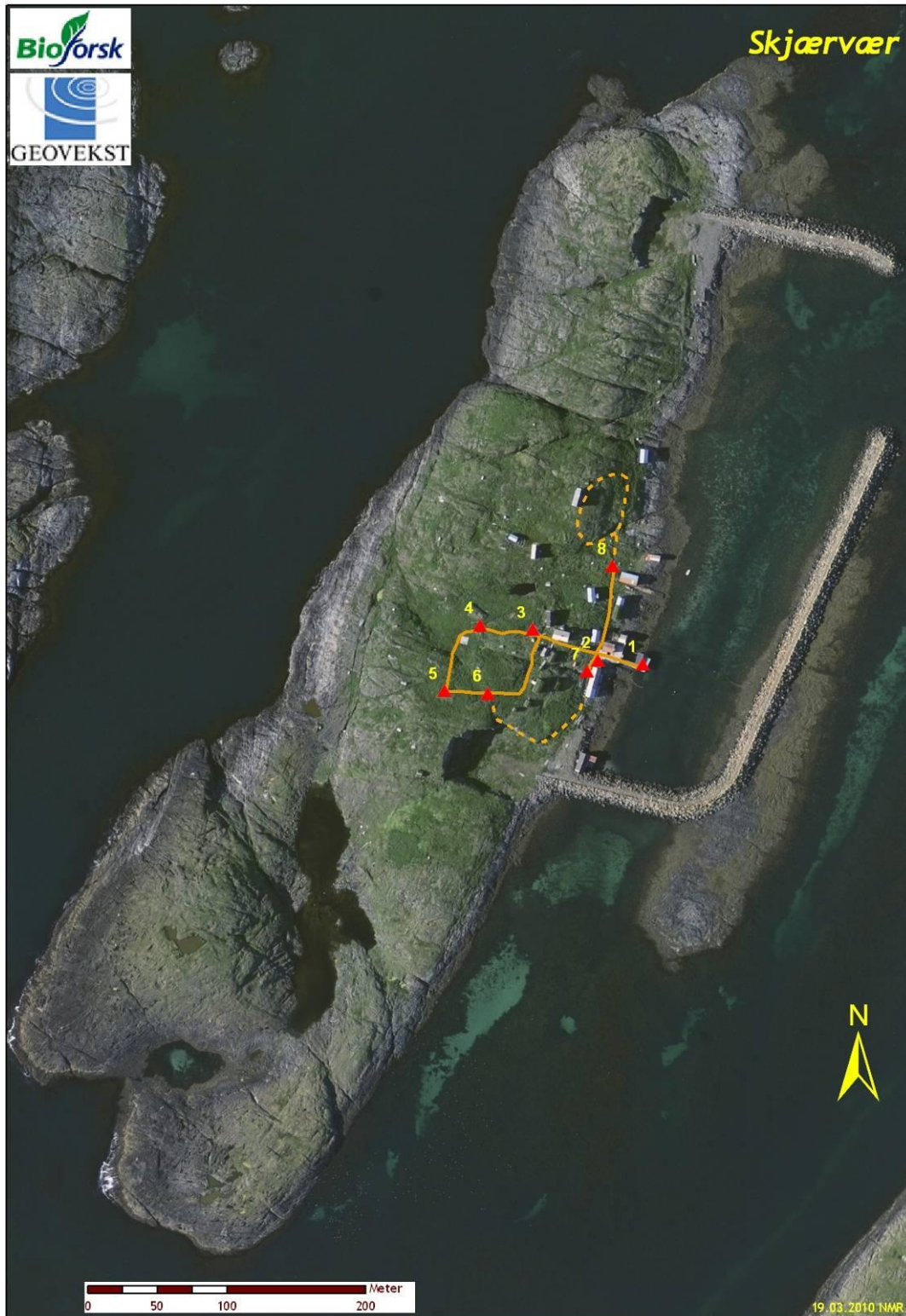
Figur 15: Skjærvær. A Botanisk verdi; B Påvirkning av ferdsel som samlet vurdering ; C Sårbarhet (botanisk verdi og påvirkning av ferdsel). Kartene baserer seg på vegetasjonstypekart fra skjøtelsesplan (Hatten & Carlsen 2007).

Tabell 2. Vegetasjonstypene på Skjærvær er vurdert etter deres botaniske verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet. Skalaen omfatter tre klasser: høy- middels-lav).

Kode	Vegetasjonstype	Botanisk verdi	Påvirkning av ferdsel				Ferdsl -total	Sårbarhet
			Fuktighet	Slitasje	Plukking	Erosjon		
G4a	Frisk fattigeng, Engkvein-rødsvingel-gulaks eng; vanlig utforming	middels	lav	middels	lav-middels	middels-høy	middels	middels
G11	Vekselfuktig, baserik eng; blåstarr- engstarr-eng	middels	middels	middels	lav-middels	lav	middels	middels
G12c	Våt/fuktig middels næringsrik eng; mjødurt utforming	lav	middels	middels	lav	høy	middels	lav-middels
G14	Frisk, næringsrik "gammeleng"	lav	lav	lav	lav	lav	lav	lav
I2	Vegetasjon på vegkanter og annen skrotemark	middels	lav	lav-middels	lav	lav-middels	lav	lav-middels
X1	Strandberg	lav	lav	lav-middels	lav	middels	lav-middels	lav-middels
X2b	Fuglegjødlet kystvegetasjon; gras-urt utforming	middels	lav	lav-middels	lav	lav-middels	lav	lav-middels

7.3 Ferdsel på Skjærvær

Turistene som kommer til Skjærvær kommer i land på trebrygga innenfor moloen (pkt 1). Brygga er stor og gir godt rom til å samle grupper før turen tas rundt på øya. Her er det også god plass til å plassere tavler/kart med informasjon til folk som kommer i land.

Figur 16. Stinett på Skjærvær vises som en orange linje hvor den stiplede linja står for mulig alternativ/utvidelse av stien. Spesiell omtalte stiuforminger er markert med røde trekanter.

På brygga er det et standardskilt med informasjon om Ytre Vegaøyane verneområde (pkt 2), men ingen spesifikk informasjon om turstier, ferdselsregler eller opplevelsestilbud på Skjærvær. Fra brygga går stien opp en liten bakke til bolighusene. Stien er delvis gresskledd og går mellom steiner og berg som stikker frem (Figur 17). Til tross for et godt utviklet grasmatte med rotsystem mellom steinene er stien, spesielt ved fuktig vær, utsatt for erosjon på grunn av helningen.

Figur 17: Plassering av infotavler på brygga (t.v.). Gresskledd sti opp bakken fra bryggen og mot bolighusene på Skjærvær (t.h.) (foto: S. Aune).

Forbi husene fortsetter stien gjennom et gjerde (pkt 3) og mot et par e-hus og et lite sauefjøs. Det første stykket etter å ha passert gjerdet er det lett å se stien pga et tett gressdekke som danner en tydelig stitrasè. Men ellers er stien ikke merket med skilt e.l. Videre fortsetter stien gjennom tett mjødurtratt (pkt 4) som enkelte steder er forsøkt slått. Gjennom dette partiet er det noe vanskelig å se hvor stien går, delvis på grunn av sauetrakk som går på kryss og tvers, og delvis på grunn av tett mjødurtdække. Her finner en partier med åpen jord som er utsatt for erosjon, grunnet en kombinasjon av våndaktivitet og trakk fra sau og mennesker. Videre mot utsiktspunktet ved varden, (pkt 5) som de fleste besøkende tar turen opp til, er stien noe utydelig (Figur 18).

Figur 18: Stien mellom pkt 4 og 5 er noe utydelig og uten skilting.

Figur 19. Varden markerer det høyeste punktet på Skjærvær og er et naturlig turmål når man besøker øya (t.v.). Et enkelt skilt informerer om forbud mot ferdsel på andre siden av gjerdet (t.h.) (foto: S. Aune).

Rundt varden finnes en lavvokst gressmatte der noe småstein og mosedekt berg stikker opp innimellom. I tillegg er det enkelte partier med eksponert bar jord rundt varden. Området er noe utsatt for slitasje fordi folk samler seg på dette punktet og trækker rundt en god del for å nyte utsikten.

Ved varden er det i tillegg satt opp et offisielt skilt som informerer om at øya er en del av et fuglefredningsområde. Mot sørdelen av øya er det satt opp et nettinggjerde, trolig for å holde sauene unna husene. Her er det også satt opp et skilt med påskriften "STOPP! IKKE GÅ SØR OM Gjerdet". Det er ikke gitt noen informasjon om hvorfor folk ikke kan ferdes på den sida av gjerdet, men trolig skyldes det sau som går på beite som ikke skal forstyrres. Utforming av skiltet er ikke særlig innbydende.

Ned fra varden kan en legge veien rett mot fjøset. Det første partiet har lavvokst gressdekke, der det er noe uklart hvor stien går (Figur 20). Siden det ikke er noe markert "stripe" i gressvegetasjonen det første stykket, vil folk følge det 2-4 m brede partiet med gressvegetasjon. Når en kommer lengre ned mot fjøset er stien mer tydelig der den svinger mellom små bergknauser og tette mjødurtflekker. Da Skjærvær ble besøkt i oktober 2009 var flere mjødurtflekker langs stien slått i løpet av sommeren (mellom pkt 5 og 6) Selve stien består i dette partiet av en lavvokst gressmatte. Enkelte steder ser en tydelige tegn på slitasje på stien, der berget begynner å stikke opp gjennom gressmatten. Det tynne jorddekket og helningen gjør at lite tråkk tåles før erosjon starter og bart berg stikker fram. Videre kommer et parti der tråkk har gjort at stien går direkte på bar jord (Figur 20). Ved fuktig vær er det en fare for at dette partiet kan utvide seg i bredden på grunn av at folk velger å gå på vegetasjonen på siden av stien for å unngå den bare jorden som lett kan bli gjørmete. I tillegg gjør helningen at jorda er utsatt for påfølgende erosjon ved (kraftig) nedbør, spesielt når kantvegetasjonen er glissen, er påvirket av slitasje og tråkk eller har dårlig rotsystem. Vannet vil da samle seg og renne langs stien med fare for økt eroderende kraft. Det siste stykket ned mot fjøset er stien gresskledd og danner en grønn stripe som er forholdsvis lett å se.

Figur 20. Ned fra varden er stitraseen noe uklar (t.v.); lenger ned svinger stien mellom bergknuser (i midten); i noen fuktige partier er vegetasjonsdekke på stien opptråkket (t.h.) (foto: S. Aune).

Fra fjøset kan en fortsette i retning bolighusene og stien ned mot brygga, samme vei som en kom opp. Traseen som ble beskrevet over danner en sløyfe fra husene og opp mot varden. Det første partiet som ble beskrevet har en noe utydelig sti. Det er likevel trolig at folk som besøker Skjærvær uten guide følger traseen vi har skissert her, siden det er veldig naturlig å forsette rett oppover når man kommer opp bakken fra brygga og passerer husene. Et skilt ved brygga vil kunne klargjøre stitraseen for besøkende, og styre trafikken dit det er ønskelig at de skal ferdes.

Så langt har det ikke vært problem med at turistene kommer tett inntil husene siden eierne sjelden er tilstede samtidig. Når selve bygningsmassen er en av attraksjonene og restaurering ble støttet av Riksantikvaren er det viktig at denne muligheten holdes åpen.

Nede ved brygga kan en gå sørover i retning moloen, og ta en spasertur på moloen om ønskelig. De fleste turistene som kommer i guidede grupper går dit etter avsluttet guiding for å ta bilder av øya. Fra brygga og nordover går det en sti langs naustene. Også her er stien hovedsakelig gresskledd, men i tillegg er det partier med eksponert grus/sand (pkt 7). Dette tåler imidlertid mye tråkk, og er ikke erosjonsutsatt slik en ser andre steder på øya.

Nordover fra brygga fortsetter stien helt til den stoppes av et nettinggjerd (pkt 8) som er satt opp rett over stien. Bortenfor gjerdet, på norddelen av øya, er ferdsel av turister ikke ønsket. Stien fortsetter mer eller mindre bort til det røde huset (nauset) lengre nord på øya.

Det finnes ingen sti opp til det gamle bedehuset på den avstengte norddelen av Skjærvær. Et besøk på bedehuset og informasjon om dets historie kunne være et interessant turistmål på øya, men grunneierforholdene gjør det per i dag vanskelig å legge til rette for dette.

7.4 utfordringer og avbøtende tiltak på Skjærvær

7.4.1 Nye/endrete stitraseer

På kartet som viser stinettet på Skjærvær (Figur 16) er også forslag til nye stitraseer og endringer inntegnet med en stiplede linje. Ved et økende antall turister kan det på lang sikt bli et problem at besøkende kommer veldig tett inntil husene og forstyrrer privatsfæren. For å redusere ferdsel langs husene av besøkende som skal opp til varden, vurderes derfor å legge en sti til rette som går utenfor bebyggelsen fra pkt 7 i en sving først sørover og så i et skar vestover og opp bakken til varden (pkt 5). Stien ble ikke kartlagt under befaringen, men det ser ut til at den glir godt inn i terrenget. Når man tar i bruk denne nye traseen, er det spesielt viktig å merke stien tydelig og informere på infotavle om dette slik at folk finner veien og ikke trækker i de gamle, mer synlige stiene gjennom bebyggelsen og opp bakken. På guidede turer er det forholdsvis lett å styre ferdselsmønsteret på de ønskete stiene.

Et turmål som bør legges til rette er besøk av bedehuset på norddelen av øya. Forutsatt avklarte grunneierforhold og holdninger foreslås to stialternativer. Forslag til plassering av stien er noe vanskelig pga et fuktdrag mellom nord- og sørdelen av øya. En mulig trase går rett opp bakken i et lite skar før den når bedehuset på sørsiden. Her må man ta hensyn til erosjonsfare pga av helningen og det kan være hensiktsmessig å sette opp et tretrapp (se Figur 35) i det bratteste og mest erosjonsutsatte partiet. Den andre stitraseen følger den gamle stien et stykke nordover før den svinger opp bakken i mindre bratt terreng til bedehuset. Også her vil tydelig merking av stien være viktig i startfasen før den blir så godt synlig at folk vet hvor de skal gå. For å åpne for ferdsel til bedehuset må det lages en grind, gjerdeklyv eller port som gjør at folk kan passere sauegjerdet (pkt 8) nede ved naustene.

7.4.2 Tilrettelegging av stien

Per i dag er stiene ikke merket. De fleste strekninger vises tydelig i terrenget pga av langvarig bruk og trenger derfor ikke å merkes. Likevel er det viktig å gi informasjon om stinettet på Skjærvær på en infotavle som kan monteres på brygga. Dette også med tanke på å styre trafikken opp til varden unna bebyggelsen. En pil "til varden" som peker sørover (ved pkt 2) er viktig for at folk ikke automatisk fortsetter veien fra brygga oppover gjennom bebyggelsen. Der stien krysser et gjerde (pkt 3 og 8) bør det settes opp et gjerdeklyv eller islandsport (Figur 45).

Stien til varden ovenfor bebyggelsen er delvis erosjonsutsatt og ikke godt synlig uten merking. Der stien ikke kommer tydelig nok fram i terrenget, spesielt mellom pkt 4 og 5, bør den merkes med for eksempel steinvarder. På den måten sikrer man at folk flest velger samme traseen opp selv om de likevel kan gå litt spredt over enga til varden.

7.4.3 Erosjonsutsatte partier

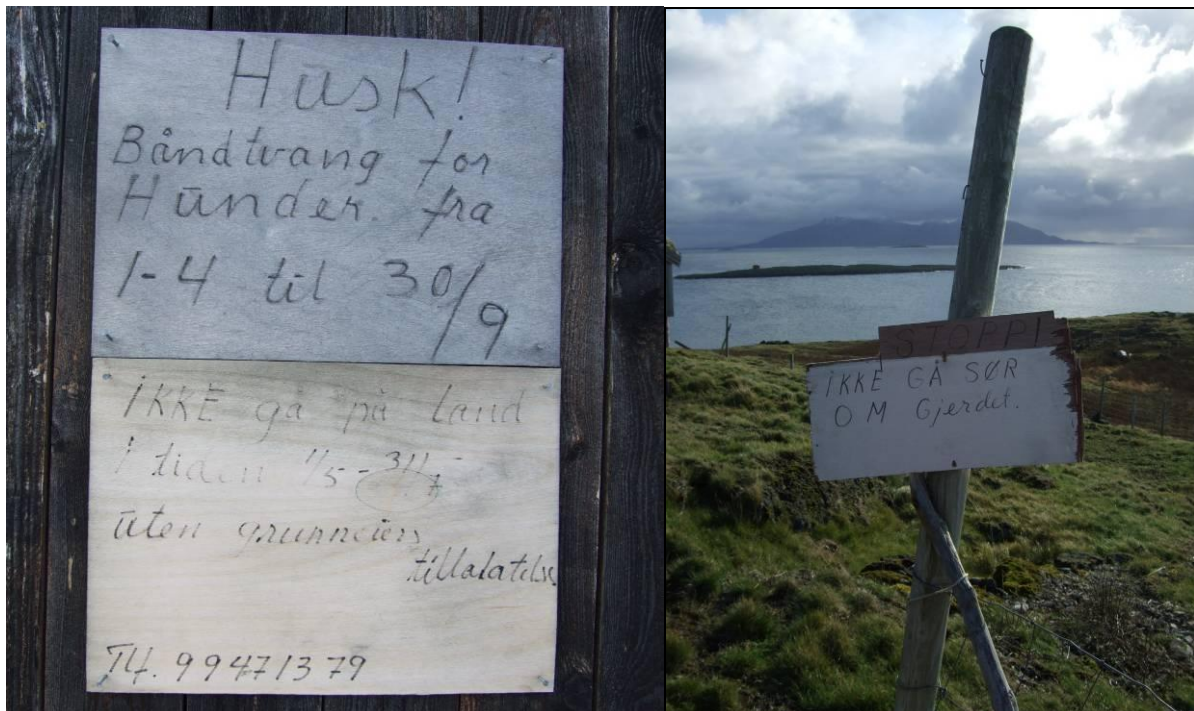
Bakken opp fra brygga og til husene er erosjonsutsatt ved fuktig vær og mye trakk/belastning. Her anbefales å lage en trapp eller steinlegge stien.

De erosjonsutsatte partiene ovenfor bebyggelsen krever god oppfølging i forhold til værforhold og også med henblikk på utvikling av antall turister. Spesielt i helninger der det er fuktig (Figur 20) må stien sikres mot utvidelse, videre mot gjørmete og vegetasjonsfrie flekker fordi her kan vannerosjon fort skylle bort hele jordsmonnet. En mulighet er å legge ut treplanker med lister på tvers slik at man får fotfeste også når det er fuktig og glatt. Man må passe på at vegetasjonen rundt er godt vedlikeholdt enten ved beite eller slått som fremmer et grasrikt og tett vegetasjonssjikt. Det holder jorda fast og fanger opp en del av vannet som renner ned bakken og hindrer at det kanaliseres i den åpne stitraseen.

Der stien krysser mjørdurtfelt er bunnsjiktet ofte dårlig utviklet og derfor erosjonsutsatt ved mye tråkk både under tørre og våte forhold. Her anbefales å slå stitraseen slik at det utvikler seg en grasrik "korridor" som er slitasjesterk, samtidig at stitraseen blir mer synlig og dermed gjør merking unødvendig.

7.4.4 Infotavler

Styring av ferdsele er ønskelig, spesielt når turister ikke skal bevege seg fritt over hele øya. Derfor er det viktig å sette opp informasjonsskilt med stitrasé og ferdselsregler ved brygga. Skiltet som finnes per i dag er lite innbydende (Figur 21) og skaper usikkerhet om man er velkommen. Klar og tydelig informasjon om ferdselsregler som båndtvang for hund og begrenset ferdsel i hekkesesong bør profesjonaliseres og forklares slik at folk kan vise forståelse og følger reglene.

Figur 21. Skilt på brygga som informere om ferdselsregler (foto: S. Aune).

7.4.5 Utsiktspunkt

Varden opp på toppen av øya er et attraktivt turmål og de fleste turistene legger turen dit for å nyte utsikten. Per i dag finnes en steinvarde der, men det bør vurderes å legge utsiktspunktet mer til rette med å sette opp en veiviser (Figur 37) som forteller om landemerker en kan se langs horisonten.

8. Hysvær

8.1 Karakteristika av Hysvær

Hysværet ligger i et landskapsvern- og dyrelivsfredningsområde i Vega kommune, ca. 8 km nordvest for hovedøya Vega. Verneområdet inkluderer også Søla og grenser i nord til naturreservatet Lånan/Skjærvær (Fylkesmannen i Nordland 2008). Landskapsvernområdet har som verneformål å ivareta et større sammenhengende kystområde som fyller en rekke biologiske funksjoner, og som representerer et helhetlig kulturlandskap med betydelige verdier.

Hysværet består av en rekke flate, grasbevokste øyer og holmer. Noen av disse er bare skilt av grunne sund som faller tørr ved fjære sjø. Berggrunnen består hovedsakelig av kalkglimmerskifer som gir grunnlag for en rik vegetasjon. På de ytterste holmene på vestsiden forekommer glimmergneis/-skifer (Fylkesmannen i Nordland 2008; NGU 2009).

I denne rapporten blir bare Sørgården, bestående av tre skjær, vurdert i forhold til sårbarhet.

Figur 22. Sørgården/Hysvær med skolen og Gåkkå mathus (foto: A. Bär).

De fleste øyene i Hysvær er karakterisert av artsfattige utforminger av tørr, grasrik lynghei og fattig engvegetasjon som ofte opptrer i mosaikk. Innmarka på de tidligere bebodde øyene er mer grasrike, mens lyngheivegetasjon er vanlig på de ytre øyene rundt. På noen av disse finnes det mer kalkpregete og artsrike vegetasjon; noen steder ser man tegn etter gjengroing; einer sprer seg særlig i lyngheiene, mens mjørdurt og enghumbleblom er en trussel på tidligere innmarksarealer. Der hvor jordsmonnet er skrint er vegetasjonen tørkeutsatt og dette har ført til erosjon noen steder. Erosjon blir også framskyndet av våndaktivitet.

Både lynghei og eng er registrert i DNS Naturbase som viktig naturtype (Direktoratet for naturforvaltning 2009). I tillegg er det registrert smådammer med enkelte interessante arter som viktig naturtype. Artene som nevnes er småvassoleie, bueforglemmegei, klovasshår og myrsivaks.

Området er viktig for hekkene, mytende og overvintrende sjøfugl, og da spesielt for ærfugl. Men også andre dykkender og skarv oppholder seg her om vinteren. Om sommeren er det store konsentrasjoner av mytende ender og gjess, først og fremst ærfugl og grågås, men også andre dykkender. Ellers finnes det store og små kolonier med hekkende sjøfugl, spredt rundt i området. Hysvær har sammen med Lånan internasjonal verdi som rasteområde for hvitkinngåsa når den er på trekk fra Skottland til Svalbard (Fylkesmannen i Nordland 2008).

Øygruppen har vært bebodd i flere hundre år, permanent antakeligvis fra 1500. Folk livnærte seg i hovedsak av fiske, men hadde i tillegg sau, geiter og kyr. Egg og dun fra ærfugl utgjorde også et viktig bidrag til husholdningen. I deler av området drives det fremdeles aktivt med egg- og dunværsdrift (Fylkesmannen i Nordland 2008). Hysvær er ett av områdene i Vegaøyen med lengst kontinuitet i forhold til beite og slått. Sauer og kyr beitet rundt på forskjellige øyer på sommeren og kvinnene og ungjentene rodde morgenen og kveld for å melke kyrne (Næss & Johansen 2008). I slutten av 1970 tallet ble det slutt med storfebeite. I dag finnes det fremdeles aktiv landbruksdrift med slått på Sørgården og saubeite på mange av holmene. Det går ca. 150-200 sau på beite. Kurs for fuglvoktere og slåttekurs gjennomføres regelmessig av Nordland Ærfuglag og Vegaøyens venner. I dag er det ingen fastboende på Hysvær.

Hysværet kan om sommeren nås med lokal hurtigbåt fra Vega eller Sandnessjøen. Vega turistkontor arrangerer guidede dagsturer og ellers kommer besøkende med egen privat båt eller leier privat skyss. Noen padler ut til området med kajakk. De fleste individualturister ferdes fritt på øya, mens de som kommer i grupper guides og ferdes dermed mer styrt. Folk er mest interessert i å se plassen hvor husene står, bli kjent med Øystein, høre historiene hans og få bevertning på Gåkkå mathus. Det finnes en sti fra flytebrygga ved Gåkkå mathus opp til bautasteinen og en som går videre over brua til Sørgården hvor bl.a. den gamle krambua står. Rundt 1000 turister besøkte Hysvær i 2009, men besøkertallet har også vært opp mot 3000 personer enkelte år.

8.2 Vegetasjon på Hysvær

Vegetasjonen på den østlige holmen av Sørgården består av en mosaikk av en rik utforming av tørr gras-urterik lynghei (H2b) og middels artsrik frisk eng (G4) hvor lynghei finnes mest langs skråninger og engvegetasjon i forsenkninger. Engvegetasjonen er relativ lavvokst og domineres av grasarter som engkvein, geitsvingel og gulaks med innslag av urter som ryllik og marikåpe. I lyngheien forekommer bl.a. krekling, røsslyng, blåbær, blokkebær og en del einer. Ellers er denne utformingen grasrik. Den botaniske verdien vurderes for lyngheiutformingen å være høy pga sjelden naturtype og høyt artsmangfold mens for engvegetasjonen er den satt til middels.

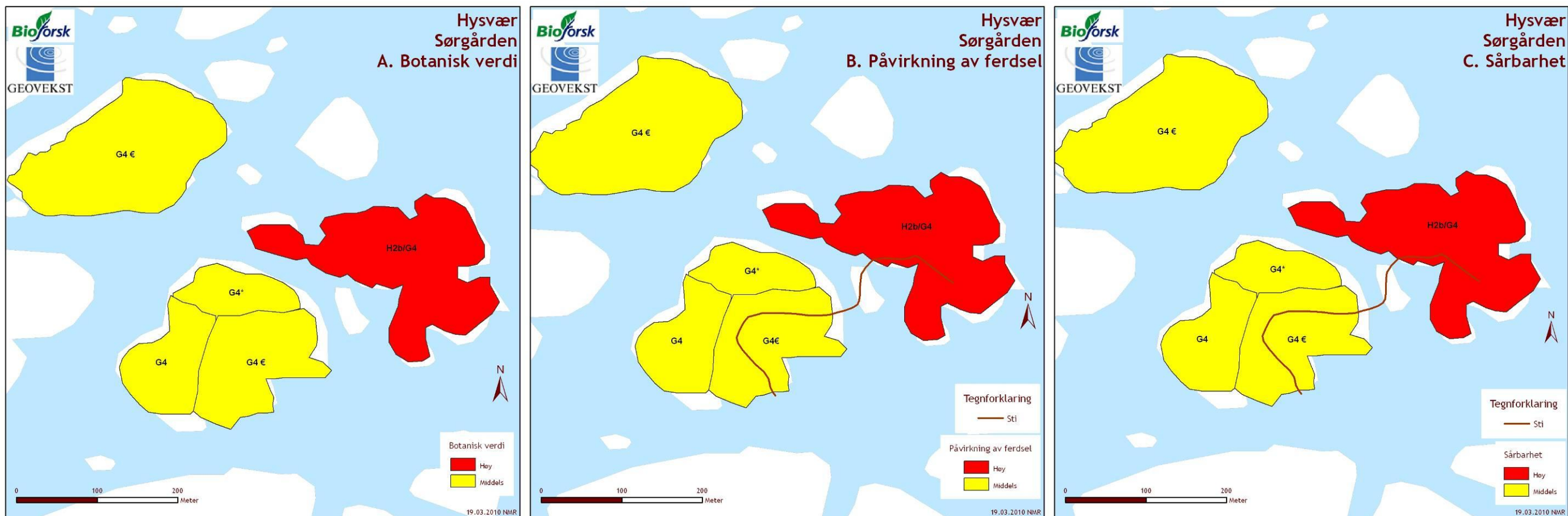
Vegetasjonen på den sørlige holmen domineres av en middels artsrik utforming av frisk fattigeng (G4). Det svært skrinne jordsmonnet medfører at arealene, spesielt på østsiden, er tørke- og erosjonsutsatt. Dette kan framskyndes ved tråkkklitasje av turister. Arealene på vestsiden dekkes av en friskere utforming hvor engkvein dominerer. Her ble det utført slått sist rundt 2005. Nordsiden bærer noe preg av gjengroing med urter, spesielt mjødukt og enghumleblom.

På den nordlige holmen finnes den samme engvegetasjonstypen, middels artsrik utforming av fattigeng (G4). Vegetasjonen er tørke- og erosjonsutsatt i de bratteste og mest skrinne partiene med en grasrik og mer artsfattig utforming, mens artssammensetningen er litt mer artsrik på nordsiden hvor innslaget av urter er større. Arealet har blitt slått de siste årene.

Deler av Sørgården er preget av spor fra vånd og man kunne se mange ganger og åpninger i vegetasjonsdekket. Vegetasjonen er spesielt erosjonsutsatt der våndaktiviteten er størst.

Figur 23: Vegetasjon på Hysvær består av en mosaikk av rike lyngheier og middels artsrik eng (foto: A. Bär).

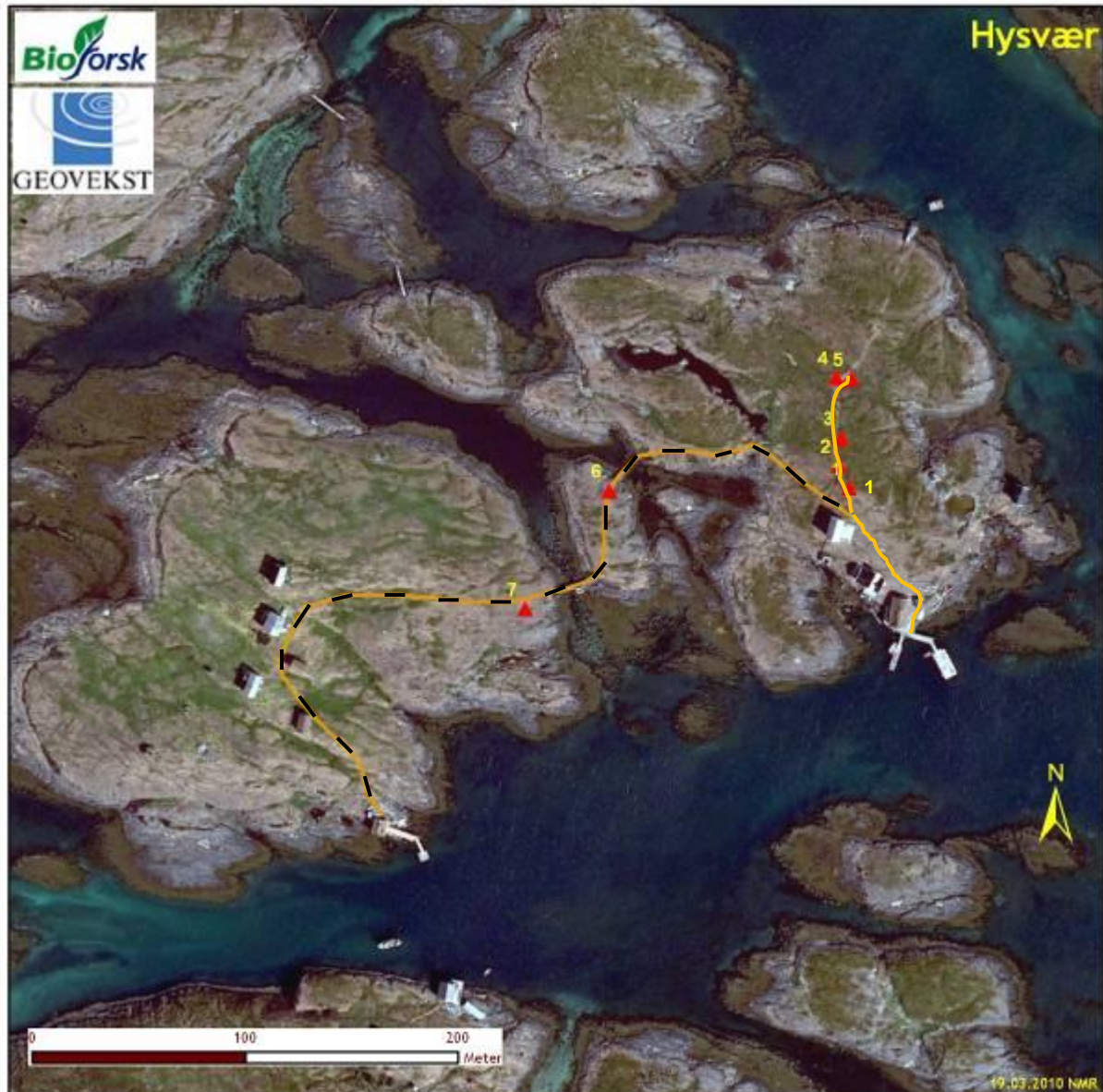
Figur 24: Hysvær/Sørgården. A Botanisk verdi; B Påvirkning av ferdsel som samlet vurdering; C Sårbarhet (botanisk verdi og påvirkning av ferdsel). Kartene baserer seg på vegetasjonstypekart fra skjøtselsplan (Bär m. fl. 2009).

Tabell 3. Vegetasjonstypene på Hysvær/Sørgården er vurdert etter deres botaniske verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet. Skalaen omfatter tre klasser: høy- middels-lav).

Kode	Vegetasjonstype	Botanisk verdi	Påvirkning av ferdsel					Sårbarhet
			Fuktighet	Slitasje	Plukking	Erosjon	Ferdsel -total	
G4	Frisk fattigeng; Engkvein-rødsvingel-gulaks eng	middels	lav	middels	lav-middels	middels-høy	middels	middels
H2b	Tørr gras-urterik hei; rikere utforming	høy	middels	høy	høy	middels-høy	høy	høy

8.3 Ferdsel på Hysvær

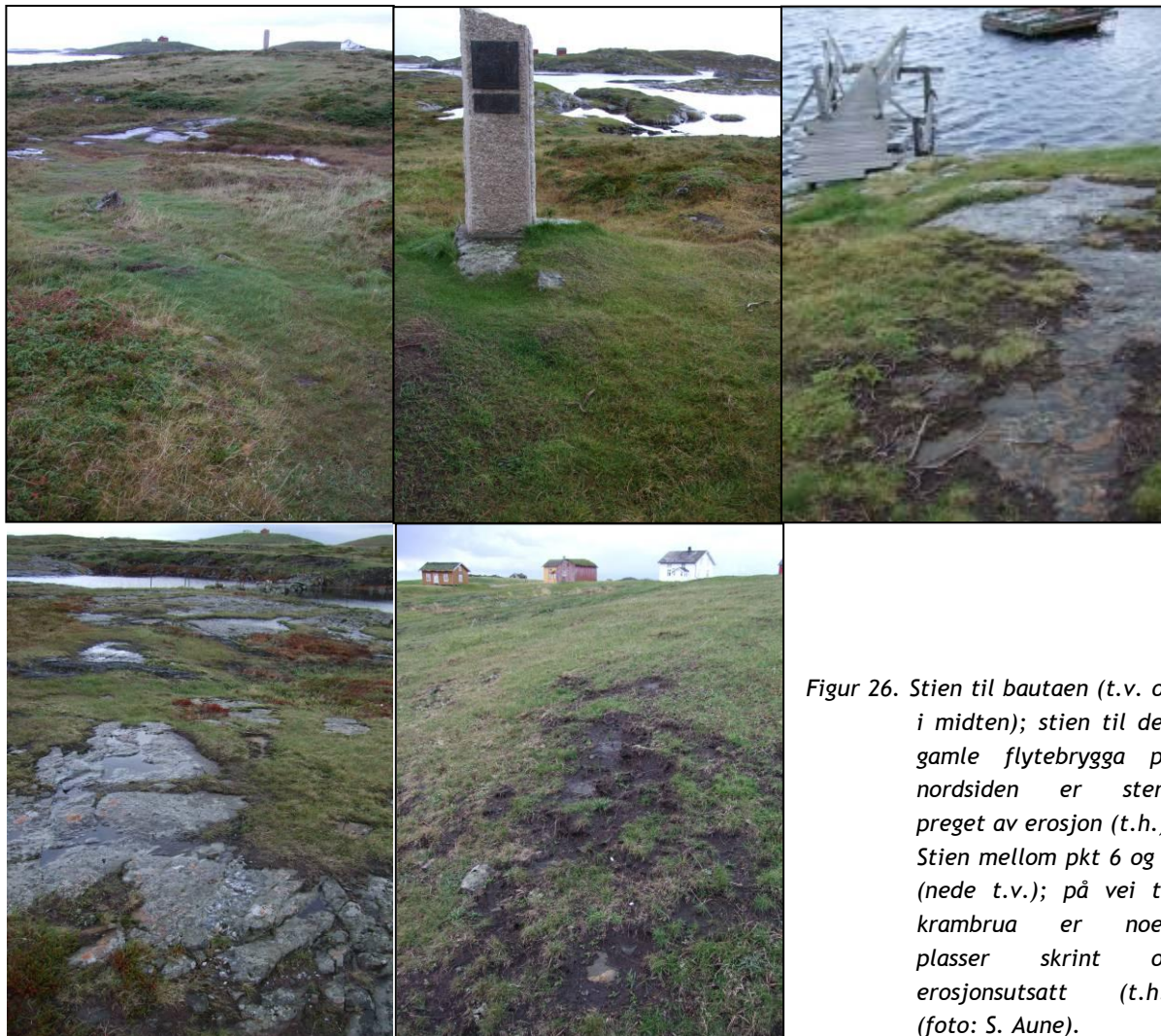
Turister som besøker Hysvær med egen båt, hurtigbåt eller som en del av en guidet tur ankommer på flytebygga på sørsiden av Sørgården hvor Gåkkå Mathus ligger. Før var det også en mulighet å komme på land på nordsiden hvor en gammel flytebrygge ligger. Denne veien (fra flytebygga opp til bautasteinen) ble tatt ut av bruk pga store erosjonsproblemer (Figur 26).

Figur 25. Stinett på Hysvær vises som orange linje hvor den stiplede linja står for mulig alternativ/utvidelse av stien. Spesiell omtalte stiutforminger er markert med røde trekanter.

Nå kan turistene følge stien til bautaen (pkt 5) fra sørsiden. Guidene tar gruppa med opp dit for å fortelle om verdensarvstatusen og Hysvær, men også for å få litt utsikt over været og landskapet rundt. Stien har et grasdomiert feltsjikt og vises forholdsvis godt uten at stien er merket utover det. Før stien går opp en slak bakke mot bautaen krysser den et bløtt parti (pkt 3). Spesielt når det er vått vil folk gå rundt og utvider dermed stien på lang sikt. Ellers er det lite tid til ferdsel på egenhånd og de fleste tar veien tilbake til Gåkkå Mathus hvor de får servert mat.

Besøkende som kommer med egen båt ferdes mer fritt på øya. I tillegg til stien til bautasteinen ønsker de å rusle rundt å se på husene og finne et utsiktpunkt. De fleste tar veien til skjæret i vest. De følger en opptråkket til dels grasdekt, til dels bar sti over en bro og et lite skjær (pkt 6) til øya med bebyggelse på. Tidligere vegetasjon er til dels slitt bort, noe som trolig vil utvide seg med økt trafikk (Figur 26).

Figur 26. Stien til bautaen (t.v. og i midten); stien til den gamle flytebrygga på nordsiden er sterk preget av erosjon (t.h.); Stien mellom pkt 6 og 7 (nede t.v.); på vei til krambrua er noen plasser skrint og erosjonsutsatt (t.h.) (foto: S. Aune).

Etter pkt 7 finnes det ingen tydelig sti lenger. De fleste turister går litt oppover bakken for å få bedre utsikt. Dette vil føre til økende erosjonsproblemer i forhold til det skrinne jordsmonnet. Til tross for engvegetasjonen som er grasrik har det oppstått erosjonsflekker spesielt i de bratteste partiene som fort kan utvide seg til større flater. Området er sårbart for tråkk og man bør forsøke å styre folk unna de bratteste partiene ved å merke en sti som går mer langs sjøen. En gammel krambu ligger mellom flytebrygga i sør og flere privathus lenger opp i bakken. Krambua forteller en del om historien og livet på Hysvær. Per i dag er dette ikke et fast eller tilrettelagt turmål.

Det har vært problemer med turister som ferdes fritt og som kommer veldig tett inntil de private husene for å kikke gjennom vinduet. Dette har også blitt en utfordring på den nordvestlige holmen hvor ferdselen av turister i utgangspunktet derfor ikke ønskes.

Det har også oppstått problemer med bål og engangsgrill, spesielt på holmene rundt. Særlig i tørre somre kan dette lett føre til at hele holmer svis av.

8.4 utfordringer og avbøtende tiltak på Hysvær

8.4.1 Nye/endrete stitraseer og tilrettelegging

Tiltaket med å flytte flytebrygga fra nordsiden til sørsiden har vært veldig viktig for å forhindre enda større erosjonsproblemer på stien. På deler av stien til flytebrygga er vegetasjonsdekket fullstendig erodert. Selv om stien ikke tenkt til ferdsel, bør det settes inn tiltak for å stoppe erosjonsprosessen. Revegeteringstiltak kan utprøves her og kan være aktuell å ta i bruk på andre områder også som er svært erosjonsutsatt.

For å etablere/tette til vegetasjonsdekket kan man prøve å legge ut fiskegarn som festes i den gjenværende vegetasjon. Slik kan røttene lettere finne feste til å etablere seg på nytt og videre kan jordsmonnet som danner grunnlag for et nytt vegetasjonsdekket holdes på plass. I tillegg kan man prøve ut om utlegging av tang kan ha en positiv effekt for å framskynde prosessen. Fiskegarnet vil også hjelpe til med å få fotfeste, spesielt når berget er vått. Fiskegarn foreslås som naturlig og "stedegen" materiale fram for kokosmatt eller annen netting som brukes i slike restaureringstiltak.

For å komme omfattende erosjonsskader i forkjøpet på det sørvestlige skjæret kan det være hensiktsmessig å styre ferdsel av turister etter pkt 7 lenger ned bakken hvor helningen er mindre og ødeleggelsene av slåttemark vil bli mindre. Turister vil da likevel ha muligheten til å besøke den gamle krambua som forteller historien om livet på Hysvær. Selv om krambua i dag ikke er et fast eller tilrettelagt turmål, bør dette vurderes for framtida. Når stien er godt merket enten med steinvarder på berget eller piler, (Figur 27) og i bratte partier med enkelte trappetrinn eller treplanker, blir traseen mer tydelig samtidig med at den begrenser slitasje og beskytter vegetasjonsdekket. Ved å styre turistene på en sti lenger nede langs sjøen, kan dette også bidra til at besøkende ikke kommer så nært husene som ligger lenger oppe i bakken.

Stien til skjæret i nordvest bør ikke åpnes for turistferdsel. Dette også med tanke på å begrense ferdselen i noen områder. Det er kanskje tilstrekkelig å tilby turmuligheter til bautasteinen og krambua. Stien til skjæret i nordvest er til dels godt synlig i terrenget på grunn av jevn og langvarig bruk. Ved stikrysset (pkt 2) bør det settes opp et enkelt treskilt som informerer om privat sti. Utformingen kan være litt mer profesjonell enn det gitte eksemplet i Figur 27.

Figur 27. Et enkelt treskilt viser hvor stien går. Eksempel fra Holandsosen (t.v.); enkelt treskilt som informerer om ferdselsforbudt på privat vei. Eksempel fra Skogsholmen (foto: A. Bär).

8.4.2 Informasjonstavler

Stitraseen og opplevelsespunkter bør også vises på ei informasjonstavle på flytebrygga og på Gåkkå Mathus. Her kan det også gis informasjon om ferdselsregler og brannfare ved åpen ild.

8.4.3 Utsiktspunkt

Behovet for et godt tilrettelagt utsiktspunkt er stor slik at besøkende kan se utover skjærgården og havet. Varden (pkt 5) er det høyeste tilrettelagte punktet på skjæret i øst, men likevel står man forholdsvis lavt. Bedre utsiktspunkter finnes både på det sørvestlige og nordvestlige skjæret og det er sikkert en grunn til at folk prøver å gå opp bakken etter pkt 7. Siden dette medfører utfordringer både i forhold til erosjon og privatsfære for hyttefolk, er det vanskelig å finne en god løsning. En liten plattform med plass til 2-3 personer oppe ved varden kan være et alternativ. Den kan lages som kvadrat eller sekskant av tre med 2-3 trappetrinn rundt og uten gelender slik at plattformen ikke blir så fremtredende i landskapet.

8.4.4 Sesongmessige begrensninger

På grunn av aktiv ærfugl-drift på Hysvær må ferdeslen av turister begrenses i visse perioder. Stiftelsen Vegaøyan verdensarv og SNO har gitt ut et kart i 2010 hvor områder av skjærgården som er viktige for fuglelivet er inntegnet. Når besøkende kommer til Hysvær i den følsomme tiden må ferdselen begrenses og styres mest mulig unna de sårbare områdene hvor e-banene står. Dette må merkes med skilt som settes opp temporært.

9. Skogsholmen

9.1 Karakteristika av Skogsholmen

Skogsholmen ligger i den tetteste delen av Vegas skjærgård, drøye 10 km nord for Vega. Kilværfjorden i vest deler denne delen av skjærgården fra den ytterste, svært eksponerte delen med Skjærvær, Nordvær og Flovær/Lånan.

Området består av flere øyer. Den største er Skogsholmen, med Lille Buøya, Geiterøya og Floten i nær tilknytning. Disse fire øyene blir behandlet under ett og benevnes som Skogsholmen. Hovedøya er kupert og nesten 30 m høy, med renner, dalsøkk og bergknauser. Berggrunnen består hovedsakelig av kalkspatholdig marmor i den sørvestlige delen og kvarts-keratofyr i den nordøstlige delen (Hatten m.fl. 2007).

Figur 28. Skogsholmen sett fra vestsiden mot øst med internatet i midten av bildet (foto: T.H. Carlsen).

Skogsholmen er vurdert til å ha svært høy verdi i kartleggingen av verdifulle kulturlandskap i Nordland (Ofte m. fl. 2003), som er en del av den nasjonale kartleggingen av verdifulle kulturlandskap. Verdisetningen skyldes i første rekke forekomsten av svært artsrike slåtte- og beiteenger.

Kontrastene er store på Skogsholmen når det gjelder vegetasjon. De gamle åkerlappene og de mest næringsrike slåttemarkene sentralt på hovedøya bærer preg av gjengroing med arter som mjødur, stornesle, strandrør og andre høyvokste gress og urter. I de siste årene har en del av arealet blitt slått eller brukt som åker i forbindelse med anbefalte skjøtselstiltak (Hatten m.fl. 2007). Flere av de gamle utmarksområdene er fremdeles svært artsrike. Dette gjelder spesielt en sør- og sørøstvendt høyde nord for hurtigbåtkaia, vest- og sørvestvendte bakker vest på øya og på Floten. På disse arealene finnes gode forekomster av artsrik kalkeng og kalklynghei. Det har vært en god del planting av sitkagran og busk-/sembrafuru. Stedvis utgjør plantefeltene en akutt trussel mot de artsrike kalkområdene og for landskapsbildet (Hatten m.fl. 2007). Vinteren 2009/10 ble de første tiltakene satt i gang for å fjerne trebestanden på øya.

Skogsholmen, hadde i 1920 90 innbyggere. Da var dette en øy med stor aktivitet innen fiske og jordbruk. Store deler av hovedøya ble benyttet som innmark. Bortsett fra åkerlappene ble det slått nesten over alt med unntak av de tørreste lyngheiene og i de fuktigste myrområdene. Disse områdene ble benyttet som beiteområder, hovedsaklig for ungdyr av storfe. Flere av øyene rundt Skogsholmen ble benyttet som utmarksbeite både for storfe og sau. Storfebeite har kommet i gang igjen de siste årene etter området hadde grodd igjen de siste 30 årene.

Skogsholmen fikk etter hvert både dampskipskai, butikk, bedehus, posthus, telefonsentral og internatskole hvor det på det meste gikk 48 barn fra 15 nærtliggende øyer. Skolen og internatet ble nedlagt i 1973 og den siste fastboende flyttet fra Skogsholmen på slutten av 1970-tallet. Skolen er nyrestaurert og drives som gjestehus med matservering og overnattingsmuligheter. Alle husene blir brukt som sommerhus (Hatten m.fl. 2007).

Siden Skogsholmen ligger sentralt til i verdensarvområdet er det ett av de stedene som er mest besøkt både av turister og lokalt tilreisende. Antall besøkende anslås til 1000-1500 i sesongen juni-august og varierer mye avhengig av værforholdene (pers. medd. Stein Hansen, driver av gjestehuset). Hurtigbåtanløp er viktig for turistene, mens lokalbefolkningen oftest bruker egen båt. Noen padler i kajakk til øya. Generelt sett kommer forholdsvis mange individualturister. Guidede turer tilbys av Vega turistkontor. Folk har mulighet til å ferdes på øya ved å følge grusveien fra kaia opp til gjestehuset og videre på klippte stier langs Vågen og opp til utsiktspunktet på vestsiden.

9.2 Vegetasjon på Skogsholmen

Skogsholmen er vurdert å ha svært høy verdi i kartleggingen av verdifulle kulturlandskap i Nordland (Ofte m. fl. 2003), som er en del av den nasjonale kartleggingen av verdifulle kulturlandskap. Verdisettingen skyldes i første rekke forekomsten av svært artsrike slåtte- og beitemarker. Alle vegetasjonsutforminger som faller under kystlynghei (H-typene i Fremstads klassifisering (1997), se Figur 30) regnes som sterkt truet (Fremstad & Moen 2001). DN (2006) vurderer naturtypene kystlynghei, naturbeitemark og ekstensiv slåttemark som verdifulle kulturmarkstyper for biologisk mangfold.

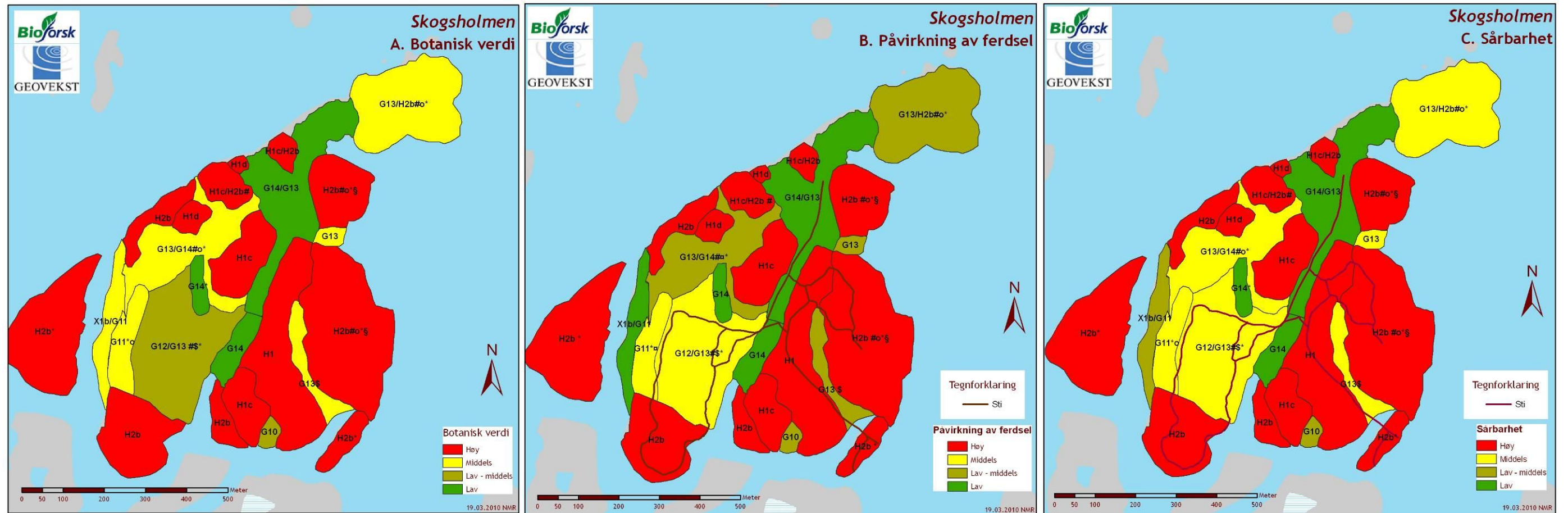
Figur 29. Slåttemark i dalsøkket (t.v.) (foto: A.J. Lukkassen).

Det finnes i dag ingen godt bevarte rester etter noen slåttemarksvegetasjon i Skogsholmen-området. De mest næringsrike områdene og de som tidligere har vært brukt til slåttemark er sterkest gjengrodd. På noen av de, bl.a. i dalsøkket i midten av øya, har man kommet i gang igjen med slått, men artssammensetningen er fortsatt preget av gjengroingsarter. Skjøtselsplanen legger premisser for å restaurere og skjytte deler av den tidligere innmarka som slåttemark (Hatten m.fl. 2007). På noen arealer har man kommet i gang igjen med storfefeite for å ta vare på beitemark. Skjøtselen av både slåtte- og beitemark vil fremme og bevare de botaniske verdiene i området. Dette medfører at gjengroingsarter som mjødukt går tilbake og at noen vegetasjonstyper blir dermed mer slitesterke mot tråkk og mindre utsatt for erosjon.

Sårbarheten av engtypene varierer (Tabell 4). Den botaniske verdien ble vurdert å være lav-middels, avhengig av artsmangfoldet og forekomsten av sjeldne arter. Dette gjenspeiles også i ferdselens påvirkningsgrad hvor faren øker for plukking av spesielle arter i de mest artsrike utformingene. Fare for slitasje og erosjon er minst der vegetasjonen er tett og domineres av grasarter med et godt utviklet rotsystem som for eksempel frisk, næringsrik "gammeleng" (G14). Hvis engvegetasjonen er preget av veldig fuktig/våt jordsmonn øker den negative påvirkningsgraden av ferdsel og dermed også for sårbarheten siden mye tråkk fører til åpne sår i vegetasjonsdekket og tråkkete stier ofte utvides fordi folk prøver å unngå de våteste partiene.

Artsrik lyngheivevegetasjonen (H2b) dekker store deler av østsiden av Skogsholmen, Nausthaugen i sørvest og mindre områder fordelt over hele øya. Tørre utforminger (H1-typer) finnes mest i midten av øya på begge sider av innmarka som strekker seg langs dalsøkket. Artsmangfoldet er høyt med mange verdifulle arter som kan være attraktive å plukke av folk. I de tørreste utformingene kan tørke være et problem hvis ferdselen øker. Her er vegetasjonen ofte mer glissen og jordmonnet er tynt. Det går også lenger tid til regenerering siden biomasseproduksjonen er nedsatt uten tilstrekkelig vannforsyning. En del av artene som forekommer i begge lyngheitypene tåler imidlertid ikke mye tråkk (bl.a. krekling, orkideer) og er dermed sårbare mot ferdsel. Dette vil ikke bare medføre fare for tap av spesielle arter, men også erosjonsproblemer spesielt i skrinne og bratte partier av stien.

Den biologiske verdien av landskapet og opplevelsesverdien for besøkende generelt vil sannsynligvis øke med ryddingstiltakene som har blitt satt i gang i vinteren 2009/2010. Målet er å tynne ut og rydde en god del av plantete trær, både furu og sitkagran.

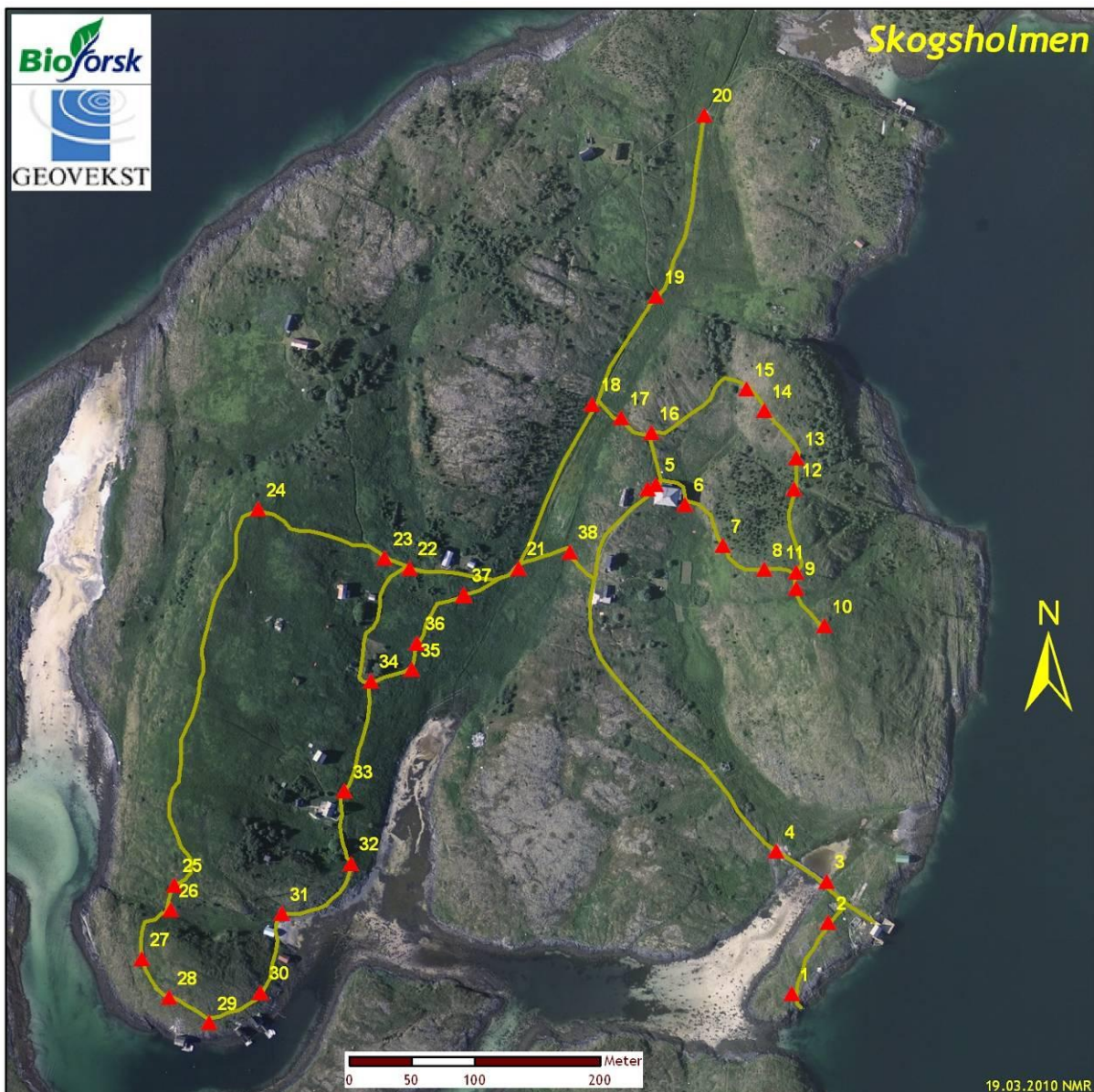
Figur 30: Skogsholmen. A Botanisk verdi; B Påvirkning av ferdsel som samlet vurdering ; C Sårbarhet (botanisk verdi og påvirkning av ferdsel). Kartene baserer seg på vegetasjonstypkart fra skjøtselsplan (Hatten m. fl. 2007).

Tabell 4. Vegetasjonstypene på Skogsholmen er vurdert etter deres botaniske verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet. Skalaen omfatter tre klasser: høy- middels-lav).

Kode	Vegetasjonstype	Botanisk verdi	Påvirkning av ferdsel				Ferdsel -total	Sårbarhet
			Fuktighet	Slitasje	Plukking	Erosjon		
G10	Hestehavreeng	lav-middels	lav	lav-middels	lav	middels	lav-middels	lav-middels
G11	Vekselfuktig, baserik eng; blåstarr- engstarr-eng	middels	middels	middels	lav-middels	lav	middels	middels
G12	Våt/fuktig middels næringsrik eng	lav-middels	middels-høy	middels	lav	middels	middels	middels
G13	Frisk, næringsrik "natureng"; skogstorkenebb-eng, ballblom-eng	middels	middels	lav	middels	lav	lav-middels	lav
G14	Frisk, næringsrik "gammeleng"	lav	lav	lav	lav	lav	lav	lav
H1 (c, d)	Tørr lynghei; røssllyng, krekling-lav-utforming eller røssllyng-slåttestarr-torvull-utforming	høy	lav	høy	høy	høy	høy	høy
H2b	Tørr gras-urterik hei; rikere utforming	høy	middels	høy	høy	middels	middels-høy	høy
X1b	Strandberg- rik utforming	middels	lav	lav-middels	lav	middels	lav-middels	middels

9.3 Ferdsel på Skogsholmen

De fleste turistene som bruker egen båt kommer på land ved flytebrygga på sørøstsiden av Skogsholmen (pkt. 1), mens hurtigbåten legger til ved brygga et lite stykke nord for flytebrygga. På ingen av plassene finnes det skilt med informasjon verken om verdensarvområde, natur- og kulturverdier, turstier, opplevelsestilbud eller om ferdselsregler. Fra brygga går det en traktorvei opp til internatet (pkt. 3-5) som er bygd opp av skjellsand (Figur 32). En liten bro over sundet (pkt. 3/4) i starten av traktorveien gjør at veien er kjørbart helt til brygga og fungerer som hovedferdselsåre både ved transport av forsyning til Skogsholmen gjestehus og for folk som besøker øya og ønsker bespisning og overnatting. På dette veistykket er det også mulig for funksjonshemmede å ta seg fram uten store problemer.

Figur 31. Stinett på Skogsholmen vises som orange linje. Spesiell omtalte stiutforminger er markert med røde trekkanter.

Figur 32. Traktorveien går fra hurtigbåtkaia opp til gjestehuset (t.v.); Ingen infotavler er satt opp ved flytebrygga (t.h.) (foto: A. Bär).

Selv om det går et elektrisk gjerde langs traktorveien på grunn av storfebeite på deler av øya, er det en del turister som tar snarveien opp til bakken øst for veien for å nyte utsikten over øya og skjærgården. På lang sikt vil dette skape problemer i forhold til den sårbare vegetasjonen (rik utforming av kalklynghei) som må krysses for å nå toppen. Men utsiktspunktet er et naturlig mål for folk som ferdes på Skogsholmen selv om den per i dag ikke er tilrettelagt eller skiltet. Under befaringen ble to alternativer for mulige stitraseer testet og vurdert i forhold til ferdselbehov og bevaring av de botaniske verdiene. Alternativ 1 går rett bak gjestehuset bratt opp til toppen (pkt 6-10). Først krysser man et mjødurtefelt av lav botanisk verdi i en forsenkning (pkt. 6). Et strømgjerde markerer overgang til beiteareal (pkt. 7) hvor vegetasjonen går også over til rik lynghei (høy botanisk verdi) med en del plantete furutrær. Vi fulgte tråkkspor av dyrene oppover bakken (pkt. 8) som indikerer at tråkk i dette bratte terrenget kan være en utfordring med tanke på en mulig sti for besøkende. Rett før toppen (pkt. 10) krysser man en forsenkning (pkt 9) som er litt mer fuktig og preget av mjødurtevegetasjon. Alternativ 2 (pkt. 10-16 + 5) går fra utsiktspunktet først i nordlig retning og krysser et gjerde ved pkt. 11. Videre nedover går en mulig stitrase gjennom artsrik lynghei i mosaikk med små flekker av gjengroingsvegetasjon og plantet furu (pkt. 12). Fra pkt. 13 er den grasrike lyngheien gjerdet inn til beite og her finnes det også noen tråkkspor etter dyrene. Ved pkt 14 befinner man seg på oversida av "myra", dominert av fuktighets- og lyngvegetasjon. Her må man gå rundt for å komme seg tilbake til internatet. På denne strekningen ligger også et par mindre avsatter i terrenget (pkt 15) som bør tilrettelegges med et lite trappetrinn for å unngå skader på vegetasjon dersom det blir aktuelt med en sti. Ved pkt 16 møter man en grasbevokst gammel, litt bredere sti som fører fra gjestehuset ned til dalsøkket. Her slås vegetasjonen regelmessig og den er derfor slitesterk med et godt utviklet rotsystem. Noen interessante arter som bl.a. bakkesøte som drar nytte av stivedlikehold ble registrert langs veikanten.

Figur 33. Lyngheivegetasjon er artsrik og verdifulle arter kan være utsatt både for tråkk og plukking (øverst t.v.); Stialternativ 2 går gjennom noe gjengrodd, artsrik lynghei med plantet furu ned til gjestehuset (øverst t.h.); sti som slås regelmessig har utviklet grasrik, rotrik og slitasjesterk vegetasjon (nederst t.v.); vedlikehold av stiene er fordelt mellom grunneierne (nederst t.h.) (foto: A.J. Lukkassen).

Ned i dalsøkket møter man hovedstien (pkt. 18) som går langs med dalen nordover til de ytterst plasserte husene. Stien slås regelmessig av privatpersoner. Vegetasjonen har lav botanisk verdi og har utviklet seg etter regelmessig slått av tidligere gjengrodd slåttemark. Nå er artssammensetningen dominert av slitasjesterke grasarter med et godt utviklet rotsystem. Jordsmonnet er forholdsvis dypt og lite erosjonsutsatt. Dette gjør at en slik tilrettelagt sti er godt egnet til ferdsel uten negative konsekvenser for de biologiske verdiene. Slåtteeenga som strekker seg i dalsøkket langs med stien er ikke berørt av ferdselen og kan drives på vanlig måte og etter anbefalinger i skjøtselsplanen.

Vedlikehold av stiene gjennom regelmessig slått er avtalt blant hyttefolk på øya. På gjestehuset henger det et skilt med avtalen om "Ansvarsfordeling for vegvedlikehold på Skogsholmen" hvor vedlikehold av stiene er avsnittsvis fordelt på hyttene.

Fra "hovedstien" er det flere stikkveier som går til private hus (bl.a. pkt 19). På de fleste er det ikke satt opp skilt at det er private stier slik at det kan være en del turister som følger veien helt inn til husene og kikker gjennom vinduer. Dette kan skape problemer for privatlivet til folk, spesielt ved et økende antall turister.

Veien sørover deler seg ved pkt. 21. En slått sti følger bakken oppover i vestlig retning til det andre populære utsiktspunktet på Skogsholmen. Stien er nylig tilrettelagt. Før var vegetasjonen dominert

av mjødurrt, men etter at det ble startet med regelmessig slått begynner vegetasjonen å utvikle seg til et grasdominert feltsjikt. Likevel er noen partier veldig skrinne og her er det fare for erosjon (pkt. 23). Det å slå vegetasjonen på stiene regelmessig vil ha mange fordeler: vegetasjonen blir mer grasrik med et tett feltsjikt og er dermed mindre erosjonsutsatt, mjødurten som gjengroingsart går ut og erstattes av mer artsrik vegetasjon. Stien til utsiktspunktet blir samtidig synligere og besøkende følger den opp til toppen. På veien opp bakken var det satt opp et enkelt treskilt (Figur 34) som viser veien til utsiktspunktet og informerte om en privat sti som ikke skulle benyttes.

Figur 34. Stien til utsiktspunktet på vestsiden av Skogsholmen. Stien slås og er merket med skilt. (foto: A.J. Lukkassen).

Areal rundt utsiktspunktet på toppen slås også regelmessig (pkt. 24) men ellers er den ikke videre tilrettelagt med f.eks. benker eller veiviser om det man ser av landemerker.

Fra utsiktspunktet går det en opptråkket sti opp langs åsryggen sørover gjennom gjengrodd engvegetasjon. Stien er ikke tilrettelagt, men kan i framtiden være en del av en rundtur med fantastisk utsikt med start/mål ved veiskillet (pkt 21). Stien går hovedsakelig gjennom gammel engvegetasjon med i utgangspunktet middels botanisk verdi, men som per i dag gror igjen og domineres av bl.a. mjødurrt, geitrams, strandrør og enghumleblom. Hvis rundturen ønskes tilrettelagt som tur- og opplevelsesmulighet for turister bør den slås regelmessig. Stien går ned til Naustvika (pkt. 25/26) hvor man treffer på en slått sti som kommer fra nauset på østsiden av åsryggen. Enten kan man følge Naustvikskaret til dette nauset eller man kan forsette rundturen og følger traktorsporene rundt neset (pkt. 27-30). Traktorveien er delvis bygd opp med stein og skjellsand og har blitt brukt til uttak av torv. Veien egner seg godt til ferdsel og ytterst på neset kan man oppleve artsrik lynghei (pkt. 28). Her slutter traktorveien og ved pkt. 29 ligger ei brygge. Derfra går en tydelig opptråkket sti nordover langs vannkanten på østsida av neset. Stien består av til dels grasvegetasjon og fast berg. Senere er den bygd opp med stein og grus (pkt. 31) og er solid . Ved pkt 32 går stien over til en grasdekket og regelmessig klipt sti som passerer Sørgården. Før man passerer Midtgården er det et veiskille - den opprinnelige stien går rett forbi husene (Midtgården). Alternativt kan man velge å gå nedover bakken på en nylig anlagt, dels grasdekt, dels sanddekt sti tilbake til utgangspunktet for rundturen. Den grasdekte stiuformingen er generelt godt egnet for ferdsel siden vegetasjonsdekke er slitesterk med et godt utviklet rotsystem. Likevel er de mest skrinne partiene utsatt for erosjon, spesielt når det er en tørr sommer.

For å komme tilbake til grusveien og gjestehuset må man gå opp en bratt bakke (pkt. 38). Her er vegetasjonen utsatt for erosjon pga helningsgraden og åpne sår i vegetasjonsdekket forårsaket av tråkk og traktorkjøring.

9.4 Utfordringer og avbøtende tiltak på Skogsholmen

På Skogsholmen finnes det allerede et godt vedlikeholdt vei- og stinett som kan tåle ferdsel forholdsvis godt siden regelmessig slått har ført til et godt utviklet feltsjikt og rotsystem. Noen utfordringer er knyttet til nye stier og partier som er skrinne og dermed utsatt for erosjon. Knyttet til dagens stinett er en annen utfordring å bregrense turistferdsel til deler av øya slik at privatsfæren til hyttefolk ivaretas. Her er informasjon til turistene avgjørende, noe som kan gis ved skilting av stier og framstilling av kart med inntegnet stinett og besøks-/opplevelsespunkter på øya. Infotavler på flytebrygge og kai er en fin måte å ta imot besøkende på. Slik kan man informere om øya med de spesielle verdiene, men også om ferdselsregler. Utsiktspunktene på øst- og vestsiden kan tilrettelegges, noe som grunneierne på Skogsholmen støtter (pers. meddel. Astrid Tåvær).

9.4.1 Nye/endrete stitraseer

For å tilrettelegge en sti til utsiktspunktet på østsiden av Skogsholmen ble to alternative traseer skissert. Alternativ 2 går gjennom et lengre område av vegetasjonstyper med høy verdi enn alternativ 1 vil gjøre. Samtidig er terrenget i alternativ 2 ikke så bratt slik at store tråkkskader muligens kan unngås. Begge alternativer krever en bedre tilrettelegging og merking av en fast sti for å unngå mest mulig slitasje og arealforbruk av den verdifulle lyngheitypen. Ved valg av alternativ 1 med mindre stiforløp i lyngheia, men derimot bratt terreng bør det vurderes om å sette opp trappetrinn på mesteparten av stien. Dette medfører på den ene siden at stien og byggeelementene blir mer synlig i landskapet, men på den andre siden en tydelig tilrettelagt sti uten fare for at folk tar avstikkere i terrenget utenfor. Dette er viktig for at den slitasjesvake vegetasjonen rundt stien ikke ødelegges og etter hvert fører til erosjonsproblemer også utenfor stien. En mulig utforming av en slik trappetrinn som er skissert i Figur 35 (DN 2006) kan være aktuell, men det er viktig å unngå bar jord langs kanten med tanke på erosjon. Hvis det oppstår problemer med underlaget på selve trappetrinn bør man vurdere å strø ut litt skjellsand eller flis. Skjellsand har bra dreneringsevne og er et material som naturlig forekommer på øya. Litt mer framtreddende, men mer skånsom for vegetasjonen er trappeløsningen ved siden (Figur 35). På grunn av beitedyr på den delen av øya er det også nødvendig å installere et gjerdekliv .

Figur 35. Trappen reduserer slitasje på vegetasjonen og holder turister på stien (DN 2006).

Det foreslås å etablere en rundtur på den sørvestlige delen av Skogsholmen som beskrives i kap. 9.3. Rundturer er i utgangspunktet mer attraktive for folk enn å gå samme stien tilbake. Dessuten er utsikten fantastisk. Vegetasjonen er i dag preget av gjengroing, men var i utgangspunktet slåtte eller beitemark. Potensialet til å få utviklet et slitastjærk grassjikt ved regelmessig slått er derfor stor. Samtidig blir stien tydelig i terrenget uten ekstra merking og uten fare for at folk forlater den.

Stiene som er skissert av grunneiere på toppen av Nausthaugen i sørvest og på vestsiden av dette neset til Flotenvalen prioriteres ikke tilrettelagt. Rundturen som tidligere er beskrevet med en eksisterende (traktor)sti som går rundt Nausthaugen, krysser botanisk verdifulle områder med artsrik lynghei. Når man allerede legger til rette for to utsiktspunkter, er det hensiktsmessig å spare den sårbare vegetasjonstypen for flere inngrep. Dessuten er det mulig å oppleve vegetasjonen fra stien på en god måte. Mulighet for faginformatjon om de botaniske verdiene kan gjerne gis i tillegg. Stien langs sjøen på vestsiden til Flotenvalen prioriteres ikke på grunn av bratt terreng og utfordringer med tilrettelegging av stien.

9.4.2 Erosjonsutsatte partier

Skrinne partier som har glissen vegetasjon eller tørker fort ut og dermed er sårbar, bør følges nøye med. Antakeligvis vil det ikke være mulig å forhindre erosjon på de mest utsatte stipartiene slik at berget dermed stikker fram. Det viktigste er å forhindre at erosjonen brer seg ved overflateavrenning etter kraftig regnvær kombinert med vind som kan skylle bort jordsmonnet i kanten av stien. Her er det viktig at kantvegetasjonen langs stiene er godt utviklet slik at den kan fange opp det meste av regnet uten at det renner av og samler seg på stien. Det samme gjelder for vinderosjon hvor intakt kantvegetasjon holder jordsmonnet fast og samtidig demper vindhastigheten.

9.4.3 Skilting av og kart over stier

Utfordringer er knyttet til å begrense ferdselen til noen av stiene slik at besøkende i større grad respekterer privatsfæren til hyttefolk. Etter ønsket fra grunneierne kan det være en mulighet for å begrense ferdselen fra veiskillet (pkt. 18) og nordover selv om hovedstien i Vågen er tilrettelagt og slås regelmessig til privat bruk. Muligheten til å styre turistferdsel som muligens ville følge stien nordover, kan gjøres ved å sette opp et lite treskilt som henviser til privat sti på samme måten som det ble gjort på veien opp til utsiktspunktet på vestsiden.

Det er også mulig å lage et kart over Skogsholmen hvor kun stiene for turister er inntegnet og ikke de private, i tillegg til at man viser til utsiktspunkter og evt. andre opplevelsestilbud på kartet. Slike "turkart" etterspørres også av bestyreren av gjestehuset som har opplevd at folk ønsker mer informasjon om hvor de kan ferdes og hva de kan oppleve på øya.

Figur 36. Forslag til turkart for Skogsholmen med tilrettelagt stinett for turister. Den stiplede linja markerer ikke prioriterte stitraseer, kryssene markerer utsiktspunkter.

9.4.4 Infotavler

Et "turkart" kan også henges opp som en del av en informasjonstavle ved hurtigbåtkaia og flytebygga. På den måten gir man besøkende informasjon om øya og verdiene. Samtidig med at man gir informasjon om ferdselsregler; bl.a. at man skal holde seg på stiene, at det er båndtvang for hund, at søppel skal tas med hjem og at plantene skal ikke plukkes.

9.4.5 Utsiktspunkter

Per i dag (2009) slås arealet rundt utsiktspunktet på den vestlige toppen (pkt. 24) og stedet er dermed godt synlig for besøkende. Derimot er utsiktspunktet på østsiden på ingen måte lagt til rette. For å gjøre utsiktspunktene mer attraktive anbefales å sette opp trebenker og gjerne veiviser eller skilt som gir informasjon om landemerker. Et eksempel for tilrettelegging vises på Figur 37 fra Skålvær.

Figur 37. Tilrettelegging av utsiktspunktet på Skålvær (foto: A. Bär).

10. Holandsosen

10.1 Karakteristika av Holandsosen

Holandsosen naturreservat ligger på nordsida på hovedøya Vega, mellom Viksåsen og Holand. Området dekker et areal på 2502 dekar, hvorav ca. 1700 dekar er landareal.

Holandsosen er et meget rikt og variert våtmarksområde. Det omfatter marine gruntvannsområder med småøyer, holmer og skjær, tidevannsareal med mudder- og kvikkleirepartier, brakkvannstjern og ferskvann i småkupert terreng med hei og myr. Høyde over havet ligger mellom 0 og 22 meter. Berggrunnen består hovedsakelig av kalkglimmerskifer, men også kalksilikatgneis og kalkspatholdig marmor (Carlsen m. fl. 2007).

Naturreservatet ble opprettet ved kongelig resolusjon den 21. desember 2000, etter å ha vært midlertidig vernet siden 11. juni 1980.

Den basiske berggrunns sammensetninga har gitt grunnlag for et høyt botanisk mangfold med mange sårbare, basekrevende urter, starr- og grasarter. Flere av myrene og lyngheiene i Holandsosen er ekstremrike med forekomst av enkelte sjeldne, kravfulle arter. Naturreservatet er kjerneområde for Vegamaure (*Galium pumillum ssp. normanii*). Vegamaure finnes i Norge kun i Vega kommune og ellers på Island.

Holandsosen er en viktig del av Vegas omfattende og betydningsfulle våtmarksområder. Området har et rikt fugleliv gjennom hele året, og blir i stor grad benyttet som rasteplass for ender og vadere under vår- og høsttrekket. Flere kravstore og sårbare vadere som brushane, vipe, storspove, gressender som skjeand, stjertand, snadderand og knekkand, samt smålom og storlom hekker eller har hekket i disse områdene tidligere.

Holandsosen ble benyttet som felles utmarksbeite, både på Viksås- og Holandssida. Husdyra som beitet i utmarka var storfe, hest og sau. Innmarksareal finnes på Sør-Nautøya og på Strauman. Her stod det bl.a. to sommerfjøs. Rundt disse bosetningene ble innmarksarealene hovedsakelig benyttet til slåttemark. Det finnes fortsatt tufter og rester etter bosetning.

Den langvarige, midlertidige vernestatusen medførte stans i den tradisjonelle beitinga og følgelig en gradvis gjengroing med busker, kratt, trær og høgstauder som utgjør en stor trussel for det biologiske mangfoldet.

Vinteren 2008/09 ble Holandsosen inngjerdet slik at det ble mulig for å komme i gang med utmarksbeite igjen og nå går det både storfé og sau på beite i området. En sti som delvis følger den gamle handelsstien gjennom Holandsosen ble merket. Stien starter henholdsvis ved Vega Havhotell og gården på Holand. Ved Havhotellet finnes det informasjonstavler om naturreservatet. Antall turister som har benyttet seg av stitilbudet er ukjent. De fleste starter ved Havhotellet og går bare et stykke inn i naturreservatet før de snur og går tilbake.

10.2 Vegetasjon i Holandsosen

Vegetasjonen i Holandsosen preges av den kalkrike berggrunnen i området og av topografien som danner et svakt bølgende landskap med lave høyder og flate søkk mellom høydene. I søkkene er det en rekke små ferskvannstjern med vannvegetasjon, samt fuktenger og rikmyrer. Opp mot og på høydene er det lynchhei som er den dominerende vegetasjonstypen. Spredt i området finnes lauvkratt og skog. Noen få steder ligger deler av plantefelt med sitkagran innfor reservatet. Over halvparten av landarealet i Holandsosen består av tørr gras-urterik hei av rikere utforming (H2b), ofte også kalt rikhei eller kalklynchhei. Rikhei er en globalt sjelden vegetasjonstype, og de store forekomstene av denne i Vega er derfor en av de faktorene som gjør dette kulturlandskapet unikt og svært verdifullt. Alle vegetasjonsutforminger som faller under kystlynchhei (H-typene i Fremstads klassifisering (1997) regnes som sterkt truet (Fremstad & Moen 2001). DN (2006) vurderer denne naturtypen som verdifull kulturmarkstype for biologisk mangfold.

Figur 38. Rikhei har svært høyt biologisk mangfold (foto: L. Hatten).

Artsrikdommen i rikheiene varierer. Ekstremt rike utforminger finnes lengst sør og vest i reservatet. Mange steder finner vi en rik orkidéflora - spennende og tiltrekkende for både amatører og faglig interesserte turister. Langs stien kan derfor orkideene være et fint opplevelsesmoment, samtidig som plantene nærmest stien kan være utsatt for plukking. Det samme gjelder for den sjeldne planten vegamaure. Kjerneområdet for vegamauren er trolig i Holandsosen naturreservat. Med unntak av vedvekstene har rikheiene de fleste av sine arter felles med kalkrike enger. Eksempler på arter i rikheiene er: bjønnbrodd, reinrose, katterfot, tiriltunge, harerug, rundbelg, teiebær, rødsildre, gulsildre, bakkesøte, fjellbakkestjerne, kvitmaure, vegamaure, blåfjær, fjellfrøstjerne, dvergjamne, småengkall, blåklokke, fuglevikke, vintergrønn spp., svarttopp, villin, fjelløyentrøst, mjørdurt, kvitblattistel, fjellsmelle, gullris, fjelltistel, grønnkurle, rødflangre, brudespore, stortveblad, vårmarihånd, blåstarr, hårstarr, loppestarr, geitsvingel, hengeaks, krekling, røsslyng og rypebær (Carlsen m.fl. 2007).

En del av artene som forekommer i lynchhei tåler imidlertid ikke mye tråkk (bl.a. krekling, orkideer, sannsynligvis også blåfjær og maure-arter) og er dermed sårbare mot ferdsel. Som følge av dette risikerer en ikke bare tap av spesielle arter, men også erosjonsproblemer, spesielt i skrinne og bratte partier av stien. I de tørreste utformingene (H1-type) kan tørke være et problem hvis ferdselen øker. Her er vegetasjonen ofte mer glissen og jordmonnet er tynt. Det tar også lenger tid

til regenerering siden biomasseproduksjonen er nedsatt uten tilstrekkelig vannforsyning. Samlet sett vurderes sårbarhet av lyngheitypene som høy.

Myrene mellom høydene er av mellomrike og rike utforminger. Stort sett er det fastmattemyr, mange steder med små tjern (Carlsen m.fl. 2007). Den botaniske verdien er henholdsvis middels og høy fordi artsmangfoldet er høyt med forekomst av bl.a. mange orkidearter. Påvirkningsgraden av ferdsel vurderes som middels og middels-høy fordi vegetasjonen kan være slitasjesvak. På en natursti fører tråkk av mange turister på det fuktige jordsmonnet fort til gjørmete partier. Dette fører igjen til at stien utvides for å unngå slike passasjer og vegetasjonsdekket utenfor stien belastes. På den andre siden har terrenget ingen stor helningsgrad, noe som reduserer erosjonsfaren.

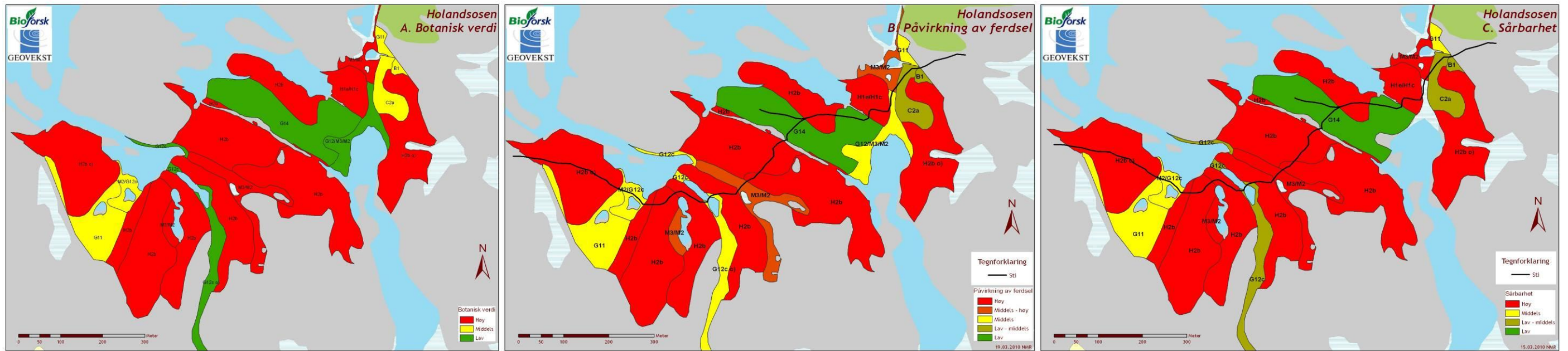
Fuktengene (vegetasjonstype G12c) finnes oftest i tilknytning til myrene og bærer preg av gjengroing. Vegetasjonssammensetningen er dominert av høgvokste urter som mjørdurt. Slike områder har en lav botanisk verdi per i dag, men har potensial til et større artsmangfold etter noen år med skjøtselstiltak som beite eller slått. Mjørdurtutformingen er utsatt for tråkk- og erosjonsskader fordi feltsjiktet under mjørdurtbestanden er glissent og dekingen av mer tråkktolerante arter som gras og starr er lav. Fuktighetsgraden i jorda byr på de samme utfordringer for ferdsel som beskrevet for myrene. Sårbarhetsgraden vurderes å være lav-middels.

De gamle innmarksområdene (G14) bærer også preg av gjengroing hvor flere høgvokste urter og kratt har etablert seg i den grasdominerte "gammelenga" og forringer dermed den botaniske verdien. Siden vegetasjonssammensetningen fremdeles er dominert av gras, er vegetasjonsdekket tett, har et godt utviklet rotsystem og er slitasjesterkt. Derfor forventes det ingen negativ påvirkningsgrad av ferdsel, og sårbarheten er lav.

Figur 39. Fukteng med mjørdurt rundt et tjønn (t.v.) (foto: L. Hatten).

Skogvegetasjon finnes på østsiden av naturreservatet. I de frodige områdene er høystaudebjørkeskog typisk mens lavurter dominerer feltsjiktet i de mer tørre partiene. Sårbarheten vurderes som lav-middels for begge utformingene.

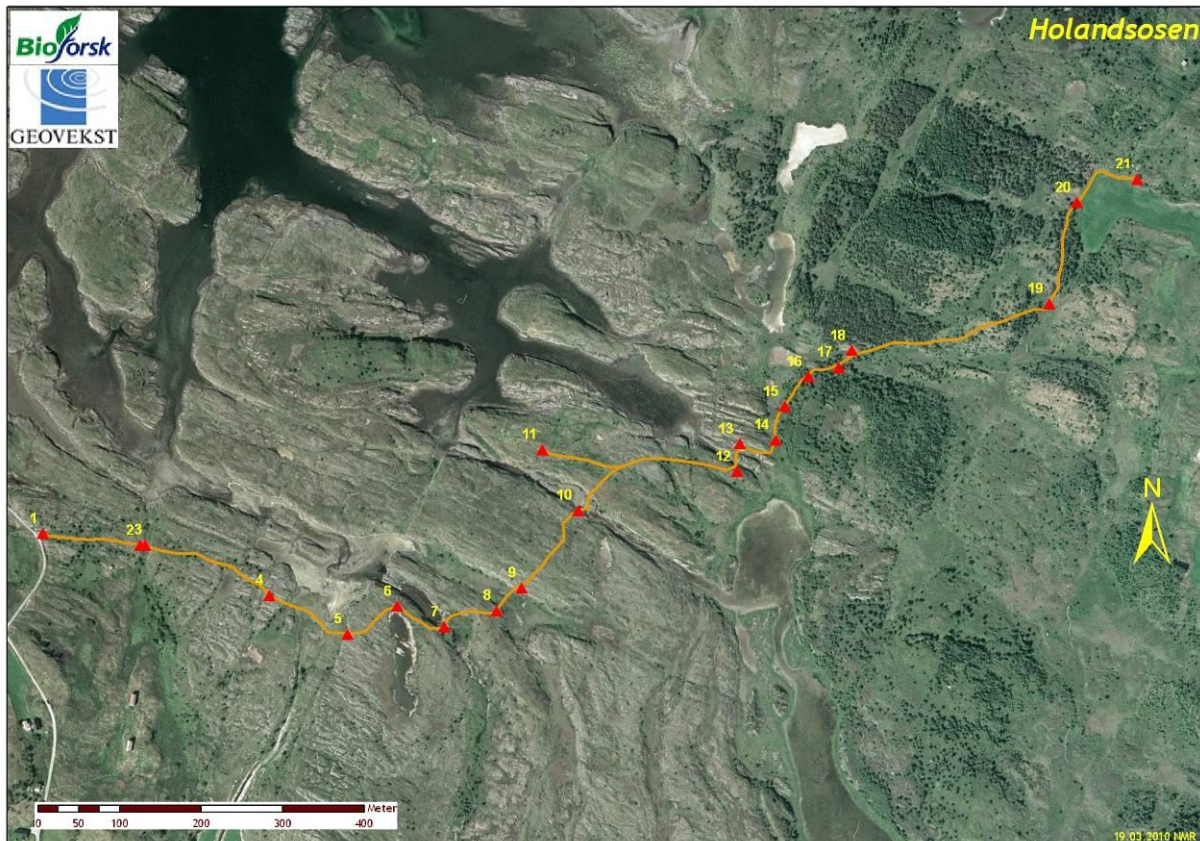
Figur 40: Holandsosen. A Botanisk verdi; B Påvirkning av ferdsel som samlet vurdering; C Sårbarhet (botanisk verdi og påvirkning av ferdsel). Kartene baserer seg på vegetasjonstypekart fra skjøtselsplan (Carlsem m. fl. 2007).

Tabell 5. Vegetasjonstypene i Holandsosen er vurdert etter deres botaniske verdi, påvirkning av ferdsel og sårbarhet. Skalaen omfatter tre klasser: høy- middels-lav).

Kode	Vegetasjonstype	Botanisk verdi	Påvirkning av ferdsel				Ferdsel -total	Sårbarhet
			Fuktighet	Slitasje	Plukking	Erosjon		
B1	Lavurtskog	middels	lav	lav-middels	lav-middels	lav	lav-middels	lav-middels
C2a	Høystaudebjørkeskog	middels	middels	middels	lav	lav	lav-middels	lav-middels
G11	Vekselfuktig, baserik eng; blåstarr-engstarr-eng	middels	middels	middels	lav-middels	lav	middels	middels
G12c	Våt/fuktig middels næringsrik eng, mjødurtt utforming	lav	middels	middels	lav	høy	middels	lav-middels
G14	Frisk, næringsrik "gammeleng"	lav	lav	lav	lav	lav	lav	lav
H1e	Tørr lynghei; røsslyng, heigråmose-lav-utforming	høy	lav	høy	høy	høy	høy	høy
H2b	Tørr gras-urterik hei; rikere utforming	høy	middels	høy	høy	middels	middels-høy	høy
M2	Middelsrik fastmattemyr	middels	høy	middels-høy	middels	lav	middels	middels
M3	Ekstremrik fastmattemyr	høy	høy	middels-høy	høy	lav	middels-høy	høy

10.3 Ferdsel i Holandsosen

Turstien gjennom Holandsosen naturreservat følger delvis en gammel sti mellom Viksås og Holand, og delvis er den ny. Den ble nylig merket slik at turister kan benytte stien for å oppleve natur- og kulturlandskapet på Vega. Siden stien er ikke har vært mye brukt og dermed ikke er særlig opptråkket vises den ikke tydelig i terrenget til tross for merkingen. Dette vil trolig endre seg med årene, men blir en utfordringen for tilrettelegging i den første tida.

Figur 41. Stitraseen gjennom Holandsosen naturreservat vises som orange linje. Spesiell omtalte stiutforminger er markert med røde trekkanter.

De fleste turistene som går stien starter turen fra Havhotellet på Viksås. Det er bare få som følger den helt til Holand gård, men går heller et stykke inn i naturreservatet før de snur igjen. Ved starten av stien på Havhotellet er det satt opp stiskilt og informasjonstavler (pkt. 1) om Holandsosen naturreservat som fokuserer på fugleliv og våtmark. Følger man stien i ca. 150 m kommer man inn i selve naturreservat ved å passere en port (pkt. 2). Her går det et gjerde som både markerer verneområdets grense og som fungerer til å holde dyrene på utmarksbeite. Noen mindre partier av stien er forholdsvis fuktig og terrenget er litt ulendt (pkt. 3) før man fortsetter på bart kalkberg med til dels skrint jordsmonn (pkt. 4). Vegetasjonen består av en artsrik lyngheiuforming med forekomst av mange interessante arter som reinrose og bakkestjerne. Disse kan være utsatt for tråkk med påfølgende erosjon. Videre østover kommer man til et bredt dalsøkk (pkt. 4-5) med myr og engvegetasjon. Her finnes det flere muligheter hvor man kan krysse og en sti er ikke tydelig merket før på terrengkanten på motsatt side (pkt. 5).

Figur 42. Stiskilt og infotavle ved starten fra Havhotellet på Viksås (t.v.); bredt dalsøkk uten tydelig sti (t.h.).

Stien som fortsetter litt nordover rundt et tjønn (pkt 6) er litt vanskelig å se i terrenget før man kommer til et flatt dalsøkk (pkt. 7). Her passerer man et tjønn innrammet av mjødurt og grasmyr. Opp på åsryggen går stien gjennom artsrik lyngvegetasjon til neste tjønn med et mer utstrakt fastmattemyr rundt (pkt. 8+9). Dette medfører at man passerer gjennom flere bløte partier som bør sikres mot slitasje og stiuvidelse hvis denne stitraseen kommer til å bli brukt hyppig av turgåere. Etter passeringa og fram til neste dalsøkk krysser stien artsrik lyngheivegetasjon. Stitraseen er meget usikker fordi den er lite opptråkket og dårlig merket (pkt 9-10). Det viste seg å være lettere å finne fram når man går fra Viksås til Holand enn omvendt. Her er det veldig viktig å markere stien godt fordi vegetasjonen har høy botanisk verdi med mange og sjeldne arter samtidig med at lyngheia er forholdsvis slitasjesvak og derfor sårbar mot ferdsel. Den usikre stitraseen førte også til at det neste dalsøkket ble krysset på forskjellige plasser under befaringen (vises ikke på kart med inntegnet stitrasee). Spesielt ved kryssing av dette dalsøkket er det viktig at folk holder seg til en fast rute. Dette fordi hengene er så bratte at det allerede har ført til en del erosjonsskader på grunn av forskjellige veivalg. Erosjonen kan oppstå både under tørre og fuktige forhold. Ved tilrettelegging med en trapp på begge sidene vil stien bli mer synlig, samtidig som trappa forhindrer erosjon og ivaretar sikkerheten for turgåere. Dalen anbefales krysset ved pkt 10.

Figur 43. Besøkende følger den merkede stien gjennom Holandsosen naturreservat og er i ferd til å krysse ett av flere dalsøkk (foto: A. Bär).

På andre siden av dalsøkket ligger gammel innmark hvor man finner rester etter gamle sommerfjøs. Vegetasjonen har engpreg til tross for gjengroing og er dominert av grasarter. Sårbarheten mot ferdsel er forholdsvis lav fordi den grasdominerte vegetasjonen er slitesterk og danner et tett feltsjikt med velutviklet rotsystem. Stien er meget vanskelig å finne og det trengs bedre merking i

begge retninger. Den offisielle stitraseen passerer ruinene av sommerfjøset (pkt. 11) med litt avstand.

Figur 44. Spor etter sommerfjøs (foto: A. Bär).

Usikkerheten rundt stiforløpet fortsetter helt fram til pkt 12 hvor vegetasjonen går over i lynghei igjen. På veien dit er det noen bløte partier med mjøddurt som må krysses. Her kan de være hensiktsmessig å sikre stien med steiner eller klopper for å unngå utvikling av store gjørmete partier. Ved pkt. 12 har man en fin utsikt over tjønna i sørøstlig retning og det bør vurderes å legge til rette for et lite utsiktspunkt her. Dette for å styre ferdselen bevisst og å komme folk i forkjøpet som ønsker å komme nærmere vannkanten bl.a. for å se på fugler. Den tilrettelagte, naturlige steinbroen ved pkt 13 er en fin løsning for å sikre overgangen over et bløtt parti, men retningsendring av stien østover bør markeres mer tydelig for å unngå ukontrollert ferdsel. Stien er grei å følge videre nordover og man passerer pkt 14. I omvendt turretning er det vanskeligere å se om stien her fortsetter mot tjønnet eller om man må litt oppover i terrenget. Det er viktig å merke stien før folk fortsetter mot vannkanten. Dette fordi tjønnet er et viktig rasteplass for fugler som vil bli forstyrret dersom folk nærmere seg. Derfor anbefales det også å legge til rette for en liten utsiktsplass på øversiden ca. ved pkt 12.

Ved pkt 15 fortsetter den offisielle stien i skogen. Det er lett å ta feil veivalg her siden en mindre opptråkket sti fortsetter framover i lett framkommelig og oversiktlig turterreng. Her havner man imidlertid i et rikmyrområde som er svært sårbar mot ferdsel både med tanke på de botaniske verdiene og skader på vegetasjonen som påføres av tråkk i fuktige områder og plukking. Når man først er inn i den åpne skogen er stien tydelig opptråkket. En del interessante arter som brudespore, stortvedblad og grønnkurler vokser i veikanten. Så lenge folk holder seg på stien utgjør ferdsel ingen spesiell fare for de botaniske verdiene. Ved pkt 16 må man gå gjennom en port for å komme ut av det inngjerdete området. Portløsning er veldig bra (Figur 45) selv om det finnes noen orkideer midt på stien som trolig kan forsvinne ved for mye tråkk. Etter noen meter passerer man grensen til naturreservatet (pkt 17). Før man er tilbake i "sivilisasjonen" og veien ender ved Holand gård, går stien et stykke i variert kulturlandskap med beitemark, skog og hagemark. Stien er forholdsvis godt merket med trestykker som henger i trærne og godt tilrettelagt med bro-løsninger over noen bekkedrag (pkt. 18).

Vegetasjonen er generelt sett slitesterk selv om det finnes noen åpninger i vegetasjonsdekke som ofte skyldes tråkk av storfe i mer fuktige partier (pkt 19). Selv om antall turister og dermed slitasje sannsynligvis vil øke i årene framover, vil tråkkskader av storfe være en større utfordring enn det turistene vil påføre vegetasjonen. Derfor vurderes trusselen fra turistferdsel som minimal. Ved pkt 20 passerer man igjen en port for å forlate beitemarka og følger grusveien til gården (pkt 21) og videre til asfaltert vei. Fra asfaltveien er starten av løypa markert med et lite treskilt om "turløype" som viser mot gården. Starter turgåere fra denne siden med retning mot Havhotellet på Viksås får de ingen informasjon om naturreservatet eller stien. Siden man må passere gården ved å gå over privat grunn kan dette gjøre folk usikre på om de er på rett vei. Her bør informasjon og merking være mer tydelig.

Figur 45. Portløsning ved inngang fra Holand i det inngjerdete området (foto: A. Bär).

10.4 utfordringer og avbøtende tiltak i Holandsosen

10.4.1 Nye/endrete stitraseer

Stien ble vurdert etter dagens trasé og ikke i forhold til andre mulige løsninger. Konflikter knyttet til fulgelivet (raste-/hekkeplasser osv.) er ikke tatt med, men sårbarheten ble bare vurdert i forhold til vegetasjonen. Før igangsetting av en eventuell stiomlegging bør faglige vurderinger av både fulgeliv og vegetasjon tas med for å finne den beste løsningen. Tilrettelegging i form av merking og informasjon er nye utfordringer. Tydelig stimerking vil være spesielt viktig i startfasen før stien som følge av bruk blir mer synlig i terrenget. Dette vil sannsynligvis redusere senere behov for merking av stien/antall skilt.

Selv om stien krysser store områder med høy botanisk verdi og høy sårbarhetsgrad anses det ikke som en stor konflikt i dette tilfellet så lenge ferdselen er begrenset til stien og ferdslesregler overholdes når det gjelder plukking, forsøpling, båndtvang for hund m.m. Men dette krever en god tilrettelegging av stien og informasjon om verdiene og sårbarheten innenfor naturreservatet. Ellers er faren for å få tråkkskader stor.

Figur 46. Nedtråkket orkidé (t.v.); slitasje er bare begrenset på selve stien (t.h.)(foto: A. Bär).

I forhold til nye stier kan det være aktuelt og lage noen korte stikkveier til utsiktspunkter og interessante vegetasjonsforekomster og kulturspor. Per i dag passerer den offisielle stitraseen ruinene av sommerfjøset i gammel innmark (pkt. 11) med litt avstand. Mulighet for tilrettelegging av en stikkvei kan vurderes for å formidle denne typen tradisjonell drift. Den grasrike vegetasjonen tåler tråkk bra og har ellers ikke så store botaniske verdier (så lenge den ikke skjøttes mer aktivt med regelmessig slått eller mer intensiv beitetrykk som vil øke artsmangfoldet). Likevel bør man passe på at stien er tydelig merket fordi grensene til mer artsrik lynghei er glidende, en vegetasjonstype med høy botanisk verdi og som er mer sårbar mot ferdsel.

Når man først legger en stikkvei fra hovedstien er det også mulighet til å informere nettopp om lyngheiverdiene samtidig som man viser fram sommerfjøset med innmarks-/utmarksdrift. Ved å legge informasjon om lynghei og spesielle planter til rette i forbindelse med stikkveien, vil man fange opp de botanisk interesserte, mens hovedstrømmen av turister/turgåere ledes forbi disse områdene slik at en del slitasje kan unngås.

10.4.2 Merking og tilrettelegging av stier

Per i dag er stien merket med røde punkter på berget eller steinvarder og røde treskilt som henger i trær. Siden stien ikke er mye brukt fra fø, er den forholdsvis lite opptråkket og dermed usynlig i terrenget. Dette krever bedre skilting/merking av stien enn hva tilfelle er i dag. Som beskrevet i kap. 10.3 var det ofte vanskelig å finne stien under befaringen slik at man tråkket litt rundt før man fikk øye på det neste merket. For å skåne både vegetasjon og fuglelivet bør folk holde seg på stien, noe som krever en mer tydelig merking, i hvert fall i startfasen. I de fleste tilfellene er det ikke nødvendig å sette opp stiskilt, derimot bør avstanden mellom rødmerkene reduseres. Tremerker i trær kan av og til være vanskelig å se, spesielt når de henger i lauvtre med varierende lauvtetthet i løpet av sesongen.

Når stien krysser bløte partier, for eksempel nær et tjønn eller gjennom et mjødurtefelt, kan stien sikres mot fukt, slitasje og erosjon ved hjelp av større steiner eller med klopper (Figur 47).

Figur 47. Stien er merket med røde treskilt som henger i trær (øverst t.v.) eller med steinvarder (i midten); utydelig stimerking (pkt. 261) (t.h.), Bløte partier kan sikres med stein hvor det passer naturlig i landskapet (nederst t.v.) eller klopper (nede t.h.) (foto: A. Bär, unntatt nederst t.h. DN 2006, R. Boe).

Stien må tilrettelegges, helst med en trappeløsning (se figur kap. 9.4.1 t.h.) der dalsøkk med bratte kanter må krysses. Dette gjelder spesielt ved pkt 10 og 4-5 hvor spor av erosjon allerede vises tydelig. Selv om en trapp vil være mer framtrødende i landskapsbilde, bør denne løsningen foretrekkes framfor tausikring eller et gelender. Dette fordi berget kan være glatt under våte værforhold og tau/gelender forhindrer dessuten ikke tråkkslitasje og erosjon av det allerede tynne jordlaget på hengene.

10.4.3 Utsiktspunkter

Ut i fra kulturlandskapets estetikk og vegetasjonens verdi foreslås to utsiktspunkter langs stien. Som skissert i kap. 10.3 kan et utsiktspunkt for eksempel plasseres ved pkt 12 så lenge det ikke forstyrrer fuglene for mye. Dette må vurderes av fagfolk. Tilrettelegging kan skje på en svært enkel måte ved å legge ut noen treplanker og et gelender. (evt. med et lite infotavle) som indikerer at man ikke skal nærme seg mer enn denne begrensningen viser. Et eksempel vises i Figur 48.

En annen utsiktspunkt kan tenkes ved starten av stien fra Havhotellet. Utsikten mot havet er veldig flott i nærheten av pkt 4/5.

Figur 48. Tilrettelegging av en utsiktspunkt / fuglekikking (DN 2006, foto: M.L. Sjong).

10.4.1 Infotavler

På samme måten som det er gjort på Viksåsida bør det settes opp en informasjonstavle ved starten av turstien på Holand. På den måten gir man besøkende informasjon om stien og naturreservatet samt informerer om ferdselsregler; som at man skal holde seg på stiene, at det er båndtvang for hund, at søppel skal tas med hjem og at plantene ikke skal plukkes. Informasjon om ferdselsregler må også gis på Viksås.

10.4.2 Fugleliv

På grunn av sesongmessige forskjeller i fuglenes sårbarhet (for eksempel i hekkesesong) bør det vurderes å stenge turmuligheten i naturreservatet i den mest sårbare tiden. Dette bør vurderes nærmere av fagfolk.

11. Referanser

- Bär, A., Carlsen, T.H. & Hatten, L. 2009. Skjøtselsplan for Hysvær, Vegaøyen verdensarvområde, Vega kommune. Bioforsk Rapport 4 (69), 29s.
- Carlsen, T.H., Aune, S., Bär, A. & Hatten, L. 2010. Skjøtselsplan for Lånan. Vegaøyen verdensarv, Vega kommune. Bioforsk Rapport.
- Carlsen, T.H. 2009. Ornitologiske undersøkelser i Lånan. Vegaøyen verdensarv, Vega kommune. Bioforsk Rapport 4 (89), 13s.
- Carlsen, T.H., Hatten, L. & Sickel, H. 2007. Skjøtselsplan for Holandsosen. Vegaøyen verdensarv, Vega kommune i Nordland. Bioforsk Rapport 2 (96), 24s.
- Direktoratet for naturforvaltning (DN) 2006a. Kartlegging av naturtyper - Verdisetting av biologisk mangfold. DN-håndbok 13, 2. utgave 2006 (oppdatert 2007).
- Direktoratet for naturforvaltning (DN) 2006b. Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv. Håndbok 27, 132s.
- Direktoratet for naturforvaltning (DN) 2009. Naturbase. <http://dnweb12.dirnat.no/nbinnsyn>
- Elven, R., Alm, T., Edvardsen, H., Fjelland, M., Fredriksen, K.E. & Johansen, V. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland. A Generell innledning. Beskrivelse for region Sør-Helgeland. - Økoforsk rapport 1988, 2A.
- Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. - NINA Temahefte 12: 1-279.
- Fremstad, E. & Moen, A. (red.) 2001. Truete vegetasjonstyper i Norge. NTNU Vitenskapsmuseet Rapport botanisk serie 2001-4, 231s.
- Fylkesmannen i Nordland 2008. Miljøstatus i Nordland: Lånan - Skjærvær naturreservat/ fuglefredningsområde. <http://nordland.miljostatus.no/> (4.01.2010)
- Hatten, L., Carlsen, T.H. & Sickel, H. 2007. Skjøtselsplan for Skogsholmenområdet. Vegaøyen verdensarv, Vega kommune i Nordland. Bioforsk Rapport 2 (97), 27s.
- Hatten, L. & Carlsen, T.H. 2007. Skjøtselsplan for øya Skjærvær. Vegaøyen verdensarv, Vega kommune i Nordland. Bioforsk Rapport 2 (98), 22s.
- Hatten, L. & Sickel, H. 1993a. Botaniske undersøkelser av kulturlandskapet på Lånan, Vega kommune, Nordland - 1992. Botanisk hage & museum, Universitetet i Oslo.
- Lid, J. & Lid, D. T. 1994. Norsk flora. Sjette utgave. Det Norske Samlaget.
- Norderhaug, A. (red.) 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget.
- Næss, I.E. & Johansen, R. 2008. Vegaøyen verdensarv. Fakta- og kulturhistorisk reisebok. 210s.
- Madsen, J., Tombre, I.M. & Eide, N.E. 2008. Ferdsel og forstyrrelseseffekter for gjess på Svalbard. Anbefalinger til forvaltningen. NINA Rapport 334, 39s.
- Miljødepartementet, Landbruks- og matdepartementet & Direktoratet for naturforvaltning 2008. Forsøk med utprøving av metoder for målstyrt forvaltning i verneområder. Prosjektbeskrivelse. 15s.

12. Vedlegg

Nr. Emne

1 Veiledende spørsmål for innhenting av info om ferdsel

Vedlegg 1:

Veiledende spørsmål for innhenting av info om ferdsel

- hvor mange turister har besøkt turmålet i sesongen?
- Kommer turister i grupper eller som individuallurister?
- Hvordan ferdes folk på øya? -fritt, med guide,...
- Hva er folk interessert i når de besøker området? Besøksmål på øya?
- Hvordan opplever grunneiere og næringsdrivende ferdsel i område? utfordringer, muligheter?
- Tanker om tilrettelegging av stier. Hva har blitt gjort? Hva er planlagt?
- Dårlig erfaring med forsøpling, plukking av blomster, ukontrollert ferdsel?